



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de attributis, de visione Beatifica, de scientia Dei, ac
de ejus voluntate, & Providentia

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. proœm. De natura, & qualitatibvs Theologie,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77232)



DISPUTATIO PROÆMIALIS. DE NATURA, ET QUALITATIBVS Theologia.

Ad quaestionem 1. D. Thoma.



Um Theologia sit scientia Ar-
chitectonica, omniumque su-
prema, & habeat non solum
rationem scientiæ, sed etiam
sapientiæ, vt infra dicemus :
ad illam pertinet, non solum
suum objectum, sed etiam se-
ipsam, suamque essentiam, & proprietates con-
templari. Vnde priùsq̃am de Deo, ejusque exis-
tentiâ, vnitatem, naturâ, & attributis dispute-
mus, quâdam circa naturam, & qualitates Theo-
logiæ, breuiter hîc præmittenda sunt. Eorum
enim morem, & consuetudinem, nequaquam
imitandam putamus, qui parùm attendentes,
quam latè pateat diuinæ sapientiæ domus, quam
perlustrandam suscipimus, tandiu in eius atrio
& vestibulo immorantur, vt præludiis, & præ-
logomenis, vix finem faciant. His ergo præter-
missis, sit

A
ctam, de qua hîc agimus, diuidi primò in Theo-
logiam increatam, quæ est in Deo; & creatam,
quæ in creaturis rationalibus, Angelis scilicet &
hominibus, reperitur. Secundo Theologiam
creatam, subdiuidi in Theologiam eorum qui
sunt in viâ, quæ ex principiis fidei suas infert
conclusiones; & eorum qui sunt in patriâ, quæ
ex principiis clarè cognitis, & per Dei visionem
manifestatis, easdem veritates & conclusiones
deducit. Tertiò Theologia viatorum diuiditur in
acquisitam, quæ studio ac diligentia humanâ
comparatur, & infusam, quæ à Deo immediatè
infunditur: qualis fuit in Prophetis, & Aposto-
lis, aliisque Sanctis *Operis diuini*, id est à Deo im-
mediatè edoctis. Denique vtraque Theologia
iterum diuiditur in Positiuam, quæ fusiori stilo,
& modo oratorio sacras litteras, & mysteria fi-
dei exponit; & Scholasticam, quæ artificiosâ
methodo, & syllogisticè rerum diuinarum noti-
tiam tradit. Et hæc rursus subdiuidi potest in spe-
culatiuam, quæ tota sistit in contemplatione ve-
ritatis, & mysteriorum fidei; & moralem, quæ
versatur in directione actuum humanorum, siue
in resoluendis casibus conscientiæ. Quibus ad-
dunt alij Theologiam mysticam, quæ est noti-
tia diuinorum, in oratione & contemplatione,
modo supernaturali comparata: qualis fuit in
sanctâ Catharinâ Senensî, Birgittâ, Theresiâ, &
aliis Sanctis, ac præcipuè, & excellentissimè, in
Angelico nostro Præceptore, qui in omni
Theologiæ genere excelluit, vt disertè de-
clarant R. P. Carmelita Discalceati, in egregia
illa oratione exhortatoria, quam primo tomo sui
cursus Theologici præfixerunt, vbi dicunt: *An-
gelicum Magistrum inter omnes alios Ecclesiæ Do-
ctores, omnimodâ Theologiâ, nimirum scholasticâ
moralî, positiuâ, mysticâ, & concionatoriâ. fuisse
variegatum, & quasi Josephum inter duodecim
fratres penultimum, polymicâ & multicolori tu-
nicâ, à parente Jacob, præ nimio eius amore, de-
coratum præfulgere.*

ARTICVLVS I.

An Theologia sit verè & propriè scientia?

§. I.
Præmittenda ad resolutionem quaestionis.

Notandum primò: Theologiam, iuxta vo-
cis ethymologiam, idem esse, ac ratio-
nem, seu considerationem, vel sermonem de
Deo, & rebus diuinis: vt notat D. Augustinus
lib. 8. de Ciuit. cap. 1. Unde cum de Deo, rebu-
que diuinis, dupliciter sermo vel consideratio
esse possit; nimirum vel ex discursu rationis na-
turalis, vel ex lumine diuinæ reuelationis, du-
plex etiam distingui solet Theologiâ. Una natu-
ralis, quæ *Metaphysica* appellatur; & alia su-
pernaturalis, & Christiana, quæ ex principiis
reuelatis, suas deducit conclusiones, & quam D.
Thomas hîc, *Sacram doctrinam*, appellat; & de
hac solum nobis in præfenti est sermo.

Notandum tertiò ex Aristotele 6. Ethic. cap.
4. & D. Thoma 1. 2. quæst. 57. quinque tan-

Notandum secundò: Theologiam propriè di-
Tom. I.

tum esse virtutes intellectuales : scilicet habitum primorum principiorum, qui dicitur intellectus, & versatur circa prima principia, immediate nota : sapientiam, quæ est notitia rerum diuinarum per altissimas causas ; scientiam, quæ est notitia per demonstrationem acquisita : prudentiam, quæ definitur habitus cum vera ratione actius, seu dirigens honestatem morum ; & artem, quæ est habitus cum vera ratione effectius, seu præscribens modum rei alicuius efficiendæ.

Notandum quartò : quod sicut aliquis potest esse verè & substantialiter homo, quamuis non sit perfectus homo ; vt constat in puero, qui verè & propriè participat naturam humanam, quamuis non sit homo perfectus ; eò quod non habeat vsum rationis, nec exercitium libertatis. Ita similiter aliquis habitus moralis, aut intellectualis, potest esse verè & substantialiter virtus, aut scientia : quamuis non sit perfecta virtus, aut perfecta scientia ; quia ratione subiecti in quo est, non habet suum statum perfectum & connaturalem. His præsuppositis, sit

§. II.

Conclusio affirmatiua statuitur.

2. **D**ico igitur : Theologiam, etiam prout est in nobis viatoribus, esse verè, propriè, & substantialiter scientiam ; licet defectu euidentiæ actualis, quæ caret in hoc statu, non sit perfecta scientia, sed in statu imperfecto & præternaturali. Ita communiter docent Thomistæ, cum S. Doctore hic art. 2. & in 1. sent. dist. 1. quæst. 1. art. 4. & opusc. 70. quæst. 2. art. 2. contra Valentiam, Vazquem, aliosque modernos, contententes illam non esse verè, & substantialiter scientiam, sed habitum quemdam innominatum, medium inter scientiam & fidem.

Probatur primò conclusio : Theologia, etiam prout est in nobis viatoribus, verè & propriè est virtus intellectualis : sed non potest pertinere ad aliam, ex quinque ab Aristotele, & D. Thoma assignatis in tertio notabili, quam ad scientiam, vel sapientiam : Ergo Theologia est verè & propriè scientia, vel sapientia, quæ, vt infra dicemus, est perfectissima species scientiæ. Minor constat : cum enim Theologia sit discursiua, non potest pertinere ad habitum primorum principiorum, qui attingit veritates immediate & sine discursu. Non potest etiam esse prudentia, vel ars ; cum non pertineat ad intellectum practicum, sed speculatiuum, neque versetur circa agibilia & factibilia ; cum experiètiâ satis conter, omnem Theologum non esse virum prudentem, aut peritum artificem : ergo solùm potest pertinere ad scientiam vel sapientiam. Maior autem probatur dupliciter. Primò quia Theologia est habitus intellectus, infallibiliter inclinans ad verum : ergo & virtus intellectualis. Consequentia patet : nam per hoc distinguit Aristoteles 6. Ethic. cap. 3. virtutes intellectuales, ab opinione, & suspitione : quod hæ non attingunt infallibiliter verum, & quia fieri potest (inquit) vt falsum existimatione, opinioneque quia dicat ; virtus autem intellectualis semper & infallibiliter verum attingit. Secundò, quia cum Theologia sit habitus perficiens hominem ad benè operandum, inclinando scilicet infallibiliter ad verum, est virtus humana : sed non moralis, cum non sit perfectiua appetitiuæ partis ; nec Theologica, cum non sit per se infusa, sed nostris

A actibus acquisita, vt infra dicemus ; & cum tres tantum dentur virtutes Theologicæ, fides scilicet, spes, & charitas : ergo est virtus intellectualis.

301
Secundò probatur conclusio, destruyendo præcipuum fundamentum Aduersariorum, consistens in eo quod Theologia caret euidentiâ suorum principiorum, quam illi putant requiri ad veram & propriam rationem scientiæ. Licet enim scientia subalternans habere debeat euidentiã actualem suorum principiorum, ad rationem tamen scientiæ subalternatæ (qualis est Theologia, vt dicemus articulo sequenti) sufficit euidentiã radicalis, vel aptitudinalis : id est sufficit, quod ex se & ex naturâ suâ possit coniungi cum subalternante, & in tali conjunctione habere euidentiã actualem suorum principiorum. Ita colligitur ex D. Thoma hic art. 2. in corp. vbi sic habet. *Sciendum est quod duplex est scientiarum genus : quedam enim sunt que procedunt ex principijs notis lumine naturali intellectus, vt Arithmetica, Geometria, & huiusmodi : quedam verò sunt que procedunt ex principijs notis lumine superioris scientiæ, sicut per se spectiua procedit ex principijs notificatis per Geometriam, & Musica ex principijs per Arithmetica notis ; & hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principijs notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei & Beatorum.* Quibus verbis apertè docet, quod licet in scientiis subalternantibus, requiratur euidentiã formalis, & actualis principiorum ; in subalternatis tamen, sufficit radicalis, vel aptitudinalis. Ex quo inferit, Theologiam esse verè scientiam, licet prout est in nobis viatoribus, careat per accidens, & ratione subiecti, euidentiâ actuali principiorum : quia per se & ex naturâ suâ, petit coniungi cum scientia Dei & beatorum, cui subalternatur, & in tali conjunctione habere euidentiã actualem suorum principiorum : quamuis illa, prout est in nobis, propter defectum euidentiæ actualis, non habeat modum, nec statum perfectæ scientiæ. Sicut puer, licet sit substantialiter homo, quia tamen caret vfu rationis, & exercitio libertatis, non censetur esse perfectus homo. Ex quo facile intelliges celebre testimonium D. Thomæ, quæst. 14. de verit. art. 9. vbi dicit. *Quæcumque sciuntur propriè acceptâ scientiâ, cognoscuntur per resolutionem ad prima principia, que per se præsto sunt intellectui, & sic omnis scientia, in visione rei presentis perficitur.* His enim verbis significat, quod ea que sciuntur propriè dictâ scientiâ (id est scientiâ quæ est in statu perfectò & connaturali) cognoscuntur per resolutionem ad prima principia, que præsto sunt intellectui (id est que sunt euidenter cognita) & sic quod omnis scientia in visione rei presentis perficitur. Quæ vltima verba apertè declarant, illum non loqui de scientiâ, quantum ad essentiam, vel substantiam ; sed solùm, quantum ad perfectionem & statum.

§. III.

Soluuntur obiectiones.

4.
Objicies primò : D. Thomas in 3. dist. 33. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 4. sic ait : *Si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia naturaliter cognita, non esset eiusdem speciei cum aliis scientiis, neque vniuerse scientia diceretur.* Ergo cum Theologia non resoluat suas conclusiones in principia naturaliter

cognita, non est verè & propriè scientia, nec ejuſdem rationis cum aliis ſcientiis.

Reſpondeo quod ibi D. Thomas probat virtutes infulas & acquiſitas diſſerre ſpecie: ad quod declarandum, adducit exemplum in ſcientiis, & dicit quod ſi daretur aliqua ſcientia, quæ non procederet ex principiis notis lumine naturali, ſed lumine ſupernaturali fidei, & diuinæ reuelationis, non conueniret vniuoè, nec eſſet ejuſdem rationis cum ſcientiis purè naturalibus, vtpote procedens ex altioribus principiis. Quare ex hoc teſtimonio ſolùm poteſt inferri, quod cum Theologia procedat ex principiis altioris ordinis, ſcilicet ex articulis fidei à Deo reuelatis, eſt diuerſæ rationis à ſcientiis naturalibus, neque conuenit vniuoè cum illis, ſaltem in genere proximo: non quòd illa deſiciat à perfectà ratione ſcientiæ; ſed potiùs quia illam habet cum quadam eminentia & perfectione, quæ non conuenit ſcientiis ordinis naturalis, ratione cuius eſſe eminenter ſpeculatiua & practica, nec ſolùm habet rationem ſcientiæ, ſed etiam ſapientiæ, vt infra dicemus.

Obijciens ſecundò: de Deo non poteſt fieri demonſtratio, niſi per effectus: ergo nec dari ſcientia, ſaltem à priori, & propriè dicta; & conſequenter Theologia quæ Deum habet pro obiecto, non poteſt eſſe verè & propriè ſcientia. Conſequentia patet: Antecedens verò probatur ex D. Thoma 1. contra gentes cap. 25. ſic dicente: *Ex his etiam patet quod Deus deſignari non poteſt: quia omnis deſignatio eſt ex genere & differentia. Patet etiam quod non poteſt etiam demonſtratio de ipſo fieri niſi per effectus; quia principium demonſtrationis eſt deſignatio eiſdem de quo fit demonſtratio.*

Reſpondeo negando antecedens: ad cuius probationem, in primis dico, Diuum Thomam ibi ſolùm negaſſe, poſſe dari de Deo demonſtrationem à priori, per veram & realem cauſam, non autem demonſtrationem quæ per cauſam virtualem procedat, quæ ſufficit ad perfectam rationem ſcientiæ.

Secundò reſpondeo, D. Thomam ibi ſolùm negare demonſtrationem perfectam de Deo, & quæ ad perfectam ſubjecti definitionem reducat; non autem negare omnem demonſtrationis modum, ſufficientem ad rationem ſcientiæ à priori. Ut enim ipſe docet hic art. 7. ad 1. *Licet de Deo non poſſimus ſcire quid eſt, vt imur eius effectum, vel naturam, vel gratiam, loco definitionis ad ea quæ de Deo conſiderantur.* Ex quibus verbis non licet inferre, ſcientiam quam de Deo habemus, eſſe tantùm à poſteriori, & per effectus: nam ſemel naturam Dei cognitã per effectus creatos, vel per lumen diuinæ reuelationis, illã mediante, à priori deſcriptiue cognoscuntur Dei proprietates, quæ à naturam Dei, tanquam à ratione à priori & cauſã virtuali dimanant.

Obijciens tercio: ſcientia propriè dicta, eſt habitus certus & euidentis: ſed Theologia non eſt euidentis, cum procedat ex principiis obſcurè reuelatis, & fide diuinæ creditis: ergo non eſt propriè ſcientia.

Reſpondent aliqui: de ratione ſcientiæ in communi, & prout abſtrahit à naturali vel ſupernaturali, ſolùm eſſe attingere infallibiliter verum, per diſcurſum formalem aut virtualem: euidentiam verò requiri ſolùm in ſcientiis naturalibus, propter certitudinem, & adhaſionem intellectus ad verum: vnde cum Theologia fit

Tom. I.

A ordinis ſupernaturalis (radicaliter ſaltem & obiectiue, vt infra dicemus) & habeat certitudinem ſine euidentia, ſine illa eſt verè & propriè ſcientia.

Verùm hac reſponſio non cohæret cum Doctrina D. Thomæ, qui 1. 2. quaſt. 67. art. 3. ait, *De ratione ſcientiæ eſt, quod habeat firmam inheſionem, cum viſione intellectiua.* Et in 3. diſt. 25. quaſt. 2. art. 4. quaſtiunc. 1. docet quòd fides non eſt virtus intellectualis, eò quod non habeat conſpicuam veritatem. Ex quo apertè colligitur, quod ſi etiam Theologia, per ſe & eſſentialiter eſſet ineuidens, non eſſet virtus intellectus, nec proinde ſcientia.

Meliùs ergo reſponderetur, euidentiam eodem pacto eſſe de ratione ſcientiæ, quo eſſe difficile mobilem, eſt de ratione habitus. Vnde ſicut habitui, qui per ſe, & ex ſua natura, eſt difficile mobilis, per accidens, & ex conditione ſubjecti, poteſt conuenire eſſe facile mobilem: ita ſcientiæ, quæ per ſe & ex natura ſua eſt euidentis, per accidens & ex conditione ſubjecti, conuenire poteſt obſcuritas & ineuidencia. Et ita contingit in Theologia, illa enim per ſe, & ex natura ſua eſt euidentis, lumenque gloriæ, quo Deus clarè videtur, poſtulat pro habitu principiorum: per accidens verò, & ex conditione ſubjecti, ei conuenit eſſe ineuidentem, & habere pro habitu principiorum lumen fidei obſcurum. Quare cum dicitur, quòd ſcientia eſt habitus euidentis, hoc debet intelligi, per ſe & ex natura ſua; vel de euidentia formali, aut radicali, vt antea expoſuimus.

Obijciens quartò: de ſingularibus & contingentibus non poteſt dari ſcientia, vt docent Philoſophi: ſed Theologia verſatur circa ſingularia, agit enim de Chriſto, de Beata Virgine, de Adamo, de Antichriſto, &c. Et circa contingencia, nam diſputat de actibus humanis, de peccatis, de merito, & iuſtificatione, quæ ſunt actiones liberæ & contingentes: ergo non eſt ſcientia.

Reſpondeo quod quamuis de ſingularibus & contingentibus, non poſſit dari ſcientia naturalis, benè tamen ſcientia reuelata: id eſt, procedens ex fide, & diuinæ reuelatione, qualis eſt Theologia. Ratio diſparitatis eſt, quia ſcientia purè naturalis, dependet ex lumine naturali primorum principiorum, quæ verſantur tantùm circa vniuerſalia, & neceſſaria; ſcientia verò ſupernaturalis & reuelata, dependet à lumine ſupernaturali fidei, & diuinæ reuelationis, ſe extendentis etiam ad ſingularia & contingencia, quæ prout ſubſunt tali lumini, neceſſaria ſunt, neceſſitate ſaltem infallibilitatis, vt docet D. Thomas 2. 2. qu. 1. art. 3. his verbis: *Deum incarnari, ſecundùm ſe conſideratum, fuit poſſibile, etiam poſt tempus Abrahæ: ſed ſecundùm quod cadit ſub præſcientia diuina, habet quandam neceſſitatem infallibilitatis; & hoc modo cadit ſub fide, vnde prout cadit ſub fide, non poteſt eſſe falſum.*

Obijciens quinto: ſcientia ſubalternata naturalis, in abſentia ſubalternantis, non eſt verè ſcientia, ſed opinio, vel fides humana: ergo ſimiliter Theologia, vt eſt in nobis viatoribus, in quibus eſt ſeparata à ſcientia beata, cui ſubalternatur (vt dicemus art. ſequenti) non erit verè & propriè ſcientia, ſed fides, vel opinio, aut potiùs aliquid medium inter ſcientiam & fidem.

Reſpondeo primò, negando antecedens: multi enim ex Schola D. Thomæ, non improbabili- ter exiſtimant, ſcientias ſubalternatas ordinis

A ij

naturalis, in absentia etiam subalternantis, esse verè scientias, quantum ad substantiam, quamvis tunc non habeant statum & modum perfectæ scientiæ, eò quod non resoluant suas conclusiones in principia clarè cognita; eo ferè modo quo puer est substantialiter homo, quamvis non sit in statu perfecto & connaturali. Sed quidquid sit de hac sententia, de qua disputant Philosophi in Logica, & Metaphysica.

Respondeo secundo, dato & non concesso antecedente, negando consequentiam, & paritatem. Ratio disparitatis est, quia scientiæ subalternatæ ordinis naturalis, quales sunt Musica, Perspectiua, & Medicina, quando sunt separata à subalternante, dependent in certitudine suorum principiorum, à fide humana, quam discipuli adhibere debent Magistro testificantem veritatem illorum: quæ fides, cum sit fallibilis, non potest influere certitudinem, & infallibilitatem in talia principia, requisitam ad rationem scientiæ. Theologia verò in nobis viatoribus, dependet in certitudine suorum principiorum à fide diuina, quæ est infallibilis, & quæ (vt infra dicemus) majorem in eam influit certitudinem, quam habitus primorum principiorum in scientias naturales.

9. Objicies vltimò: de eadem veritate non potest simul esse fides & scientia, vt dicemus in tract. de fide disp. 1. art. 6. Sed Theologia & fides, circa eandem veritatem versari possunt: hæc enim veritas, *Christus habet humanam voluntatem*, cognoscitur per fidem, cum sit definita ab Ecclesia, & per Theologiam, cum sit conclusio per bonam consequentiam deducta ex illo fidei principio, *Christus est perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens*: ergo Theologia non est scientia,

Huic objectioni dupliciter responderi potest, juxta duplicem Thomistarum sententiam: aliqui enim existimant, quod licet cum fide non possit simul stare scientia clara de eadem veritate, bene tamen scientia obscura, qualis est Theologia; tota enim ratio, ob quam fides non potest esse cum aliis scientiis, de eadem veritate, est propter earum euidenciam, & fidei obscuritatem. Dicunt ergo, quod sicut nulla est repugnantia aliquid esse reuelatum in alio principio, & immediatè in seipso (v. g. quod luna eclipsim patiatur, continetur in principio Astrologiæ, & rursus in seipso est experientia manifestum) ita non repugnat, quod de eadem veritate sit fides, quæ est de immediatè reuelatis, & Theologia, quæ est de reuelatis mediatè & virtualiter in principii. Hæc solutio & doctrina valde probabilis est, & juxta illam facilè soluitur argumentum, distinguendo majorem. De eadem veritate non potest esse simul fides & scientia clara, seu ex principiiis euidentibus & lumine naturali notis procedens, concedo majorem, Non potest esse scientia obscura, seu procedens ex principiiis obscuris, & per solum fidei lumen cognitis, nego majorem.

Secundò responderi potest, juxta aliorum sententiam, concessa majori, negando minorem, nempe quod Theologia & fides circa eandem veritatem versari possint: nam quia intelligentia est habitus principiorum, & scientia conclusionum, non possunt esse de eadem veritate & objecto, etsi vtraque habeat claritatem & euidenciam: ergo cum fides sit habitus principiorum Theologiæ, & ipsa Theologia habitus conclu-

A sionum, de eadem veritate & objecto esse nequeunt, licet vtraque sit obscura.

Confirmatur: fides facit assentire veritatibus immediatè reuelatis, & propter testimonium dicentis duntaxat: Theologia verò assentire facit veritatibus mediatè reuelatis, & propter rationem deductam ex principiiis: sed implicat contradictionem, vt aliquis eidem veritati tantum assentiat propter testimonium dicentis, & propter rationem deductam ex principiiis, cum assentire solum propter testimonium dicentis, quodlibet aliud motiuum excludat: ergo & quod habeat fidem & scientiam obscuram de eadem veritate & objecto. Unde ad probationem in contrarium, juxta illorum Aucthorum sententiam, dicendum est, eandem veritatem posse esse reuelatam immediatè in seipso, & mediatè in principiiis fide diuina creditis, sicque in diuersis subjectis posse esse de illa fidem & Theologiam, non posse tamen eundem hominem simul de illa fidem & Theologiam habere, quia vt habeat fidem, requiritur vt illam credat, solum quia immediatè à Deo reuelata est, & ab Ecclesia definita: qui autem Theologiam habet, non solum propter hoc illi assentitur, sed etiam propter medium demonstrationis Theologicæ. Unde sicut licet Philosophus Christianus, cognoscat Deum esse vnum, per duplex medium, scilicet Dei reuelationem in scripturis expressam, & medium demonstratiuum, non tamen propterea habet simul de illa veritate fidem & scientiam claram, vt dicemus infra tract. 1. disp. 1. art. 2. & filius exponemus in tract. de fide, disp. 1. art. 6. Ita licet Theologus, huic propositioni, *Christus habet humanam voluntatem*, per duplex medium, nimirum diuinam reuelationem, & demonstrationem Theologicam, assentiat; non tamen habet de illa simul fidem & Theologiam, sed solum Theologiam; quia, vt dixi, vt quis per fidem assentiat alicui veritati, debet illi assentire tantum propter testimonium Dei dicentis & reuelantis: Theologus autem, non solum illi veritati assentit propter testimonium Dei & Ecclesiæ, sed etiam propter medium demonstratiuum quod habet. Utraque solutio probabilis est, vnde eruditus Lector eligere poterit eam quæ sibi videbitur probabilior:

ARTICVLVS II.

Vtrum Theologia, quæ est in nobis viatoribus, sit propriè subalternata scientiæ Dei, & beatorum; ac proinde remaneat in Patria?

§. I.

Premittuntur quæ apud omnes sunt certa.

Notandum primò: inter scientias, alias esse subalternatas, & alias subalternantes. Subalternata dicuntur illa, quæ ponuntur sub alia superiori, à qua dependent in certitudine, & euidencia suorum principiorum. Subalternantes verò illæ vocantur, quæ talia principia demonstrant, & tradunt scientiis inferioribus: v. g. Musica dicitur subalternari Arithmetica, & Perspectiua Geometriæ; quia in Arithmetica, principia Musicæ, & in Geometria, principia Perspectiue notificantur, & demonstrantur.

Notandum secundò: ad subalternationem scientiæ naturalis, tres præcipuè requiri condi-

tionem. Prima est, vt sit idem objectum materiale subalternantis & subalternata. Secunda, vt subalternata addat tali objecto differentiam aliquam accidentalem, ratione cuius habeat nouam scibilitatem, & sit radix nouarum proprietatum, quæ in scientia subalternata demonstrantur: vt constat in Musica, quæ addit quantitati discretæ, siue numero, qui est objectum Arithmeticae, differentiam sonori, ratione cuius, numerus est radix omnium proprietatum, quæ in Musica demonstrantur. Tertia tandem est, vt subalternata dependeat in certitudine & euidencia suorum principiorum à subalternante.

Notandum tertio: in beatis duplicem esse scientiam de Deo. Prima est scientia beata, siue visio beatifica, per quam beati clarè vident in Verbo omnia mysteria, quæ nobis hîc obscurè per fidem reuelantur: quæ ab Augustino dicitur *cognitio matutina*. Secunda est illa per quam Beati ex principiis lumine gloriae cognitis, per discursum & lumen naturale intellectus deducunt conclusiones de Deo; easque cognoscunt per species, vel à Deo infusas, vel in via proprio labore & studio acquisitas: & hæc secunda scientia, ab eodem S. Doctore, *cognitio vespertina*, appellatur. Quando ergo inquirimus, an Theologia sit propriè subalternata scientiæ Beatorum, loquimur de prima scientia, quæ est perfectissima, ipsique Deo conueniens, non autem de secunda, quæ, vt constabit ex infra dicendis, non distinguitur substantialiter à nostra Theologia, sed tantum accidentaliter; & est ipsamet Theologia, prout est in suo statu perfecto & connaturali.

Notandum quartò: ex habitibus quos hîc habemus in via, aliquos remanere in patria ad exercitium, alios autem solum ad ornatum, alios verò nullo modo remanere. Illi remanent ad exercitium, quorum exercitium non est incompossibile cum statu beatitudinis, vt sunt Charitas, Religio, Prudentia, &c. Illi autem remanent tantum ad ornatum, quorum quidem ratio formalis objecti, non habet formalem oppositionem cum ratione formali objecti beatitudinis, exercitium tamen est incompossibile cum statu beatitudinis: vt sunt fortitudo & temperantia, quæ versantur circa passiones. Illi verò nullo modo remanent, quorum ratio formalis objecti, dicit formalem oppositionem cum ratione formali objecti beatitudinis: vt sunt fides & spes, quarum prima habet pro objecto formali Deum non visum, secunda verò Deum non possessum; objectum autem beatitudinis, est Deus clarè visus, & possessus.

§. II.

Duplici conclusione difficultas proposita resoluitur.

Dico primò: Theologiam, quæ est in nobis viatoribus, esse propriè subalternatam scientiæ Dei & Beatorum. Ita communiter nostri Thomistæ, contra Recentiores.

Probatum primò ex D. Thoma hîc art. 2. vbi docet, Theologiam eo modo se habere ad scientiam Dei, & Beatorum, quo se habet Perspectiua ad Geometriam, & Musicam ad Arithmeticam: sed Perspectiua propriè subalternatur Geometriæ, sicut & Musica Arithmeticæ: ergo & Theologia scientiæ Dei, & Beatorum.

Confirmatur primò: idèò Perspectiua ex Aristotele, & aliis Philosophis, subalternatur Geometriæ, & Musica Arithmeticæ, quia eorum

Tom. I.

A principia dependent à Geometria, & Arithmetica: sed principia Theologiæ non minùs dependent à scientia Dei & Beatorum, quam principia Perspectiue & Musicæ, à Geometria & Arithmetica; cum articuli fidei, qui sunt principia nostræ Theologiæ, notificentur, & manifestentur in scientia Dei & Beatorum; sicut principia Perspectiue, & Musicæ, demonstrantur, & notificantur in Geometria, & Arithmetica: ergo non minùs Theologia subalternatur scientiæ Dei & Beatorum, quam Perspectiua Geometriæ, & Musica Arithmeticæ.

Confirmatur secundo: licet in scientiis ordinis naturalis, ad veram subalternationem, præter dependentiam illam principiorum, requiratur alia conditio, nempe quod subalternata contrahat objectum subalternantis, per aliquam differentiam accidentalem, ratione cuius habeat nouam scibilitatem, & sit radix nouarum proprietatum; vt constat in Perspectiua, quæ addit differentiam visibilis, supra quantitatem continuam, quæ est objectum Geometriæ; & in Musica, quæ addit differentiam sonori, supra quantitatem discretam, quæ est objectum Arithmeticæ: hæc tamen conditio non requiritur in Theologia, quia cum eius objectum sit infinitum & illimitatum, sine additione alicuius differentie accidentalis, plures habet modos cognoscibilitatis & scibilitatis, ratione quorum potest diuersas terminare scientias; & cognosci

C per vnâ scientiam omninò supernaturalem, qualis est scientia Beatorum, & per aliam naturalem, quæ per discursum, & lumen naturale intellectus, ex principiis illius supernaturalis conclusiones deducit: qualem infra dicemus esse nostram Theologiam. Addo quod, in scientiis etiam naturalibus, & quæ versantur circa objectum finitum & limitatum, additio differentie accidentalis, supra objectum subalternantis, tendit tanquam in finem ad saluandam dependentiam illam principiorum: ergo cum in nostra Theologia, talis dependentia subsistat, sine additione alicuius differentie accidentalis ad objectum scientiæ Dei & Beatorum, etiam sine tali conditione, in illa saluatur vera & propria ratio subalternationis. Consequentia patet, antecedens verò optimè explicatur à Caietano, hîc art. 2. Ideo enim requiritur vt subalternata contrahat objectum subalternantis per differentiam accidentalem, quia si objectum esset omninò diuersum, non posset dependere à subalternante in principiis, neque etiam si esset omninò idem, nam in primo casu essent prorsus diuersa principia, in secundo prorsus eadem. Neque etiam posset saluari illa conditio, si subalternata adderet objecto subalternantis differentiam specificam, aut proprietatem: quia eadem scientia agit de genere, & specie, & de proprietatibus naturæ; vnde in illo casu, non saluaretur distinctio scientiarum, nec consequenter vera subalternatio.

E Addunt aliqui cum Capreolo, quod quantum hæc conditio esset essentialiter, & indispensabiliter ad subalternationem requisita, tamen aliquo modo saluaretur in Theologia, quæ est in nobis viatoribus: illa enim addit supra objectum scientiæ Dei & Beatorum, differentiam aliquam accidentalem, nempe reuelabilitatem obscuram, virtuales saltem & mediatam, per quam distinguitur à fide, & scientiâ beatâ; vel, vt alij dicunt, ineuidenciam negatiuam: objectum enim scien-

A ii]

ria Dei & Beatorum, est euidens positiuè, cum petat ab intrinseco euidentiam & claritatem; obiectum verò fidei est ineuidens positiuè, quia ab intrinseco postulat obscuritatem & ineuidentiam: obiectum autem Theologiæ est ineuidens tantum negatiuè; quia Theologia secundum se, & ex sua natura, non postulat obscuritatem & ineuidentiam, sicut fides, sed habet illam tantum per accidens adjunctam, ratione status & subiecti in quo reperitur, & in quo per accidens dependet à fide, gerente vices scientiæ beatæ.

32. Probatur secundò conclusio. Habitus Theologiæ acquisitus in patria, & deducens per discursum, & lumen naturale intellectus, conclusiones ex principiis notis lumine gloriæ, verè & propriè subalternatur scientiæ Dei & Beatorum; quia omnimodè dependet ab illa, in euidentia suorum principiorum: ergo cum habitus Theologiæ, quem hic in via acquirimus, deducendo per discursum conclusiones ex principiis reuelatis, & fide diuina creditis (& qui ut statim dicemus remanet in patriâ) non minùs dependeat in euidentia suorum principiorum, à scientiâ Dei & Beatorum, non minùs etiam illis subalternatur.

13. Dico secundò, Theologiam quam hic in via per discursum acquirimus, remanere in patria. Hæc conclusio sequitur euidenter ex præcedenti: omnis enim scientia subalternata, ex se & ex natura sua, petit conjungi cum subalternante, illique continuari: ergo si Theologia sit subalternata scientiæ beatorum, ex se & ex natura sua postulat illi conjungi & continuari, ac proinde remanet in patria.

Probatur secundò, & simul destruitur præcipuum Aduersariorum fundamentum, declarando differentiam, quæ inter Theologiam, & fidem reperitur: licet enim fides non remaneat in patria, bene tamen Theologia. Ratio disparitatis est, quia fides est essentialiter obscura & ineuidens, ac proinde impossibilis cum scientiâ beatâ, & clara Dei visione: Theologia verò non est essentialiter obscura, sed tantum accidentaliter, & ratione status, in quo per accidens dependet à fide, quæ in nobis viatoribus gerit vices luminis gloriæ, cui Theologia per se, & ex sua natura subordinatur in certitudine & euidentia suorum principiorum. Unde sicut charitas viæ remanet in patria, & transit à libera in necessariam, quando homo mutat statum viatoris, in statum comprehensoris, ex eo quod libertas non est de essentia charitatis, sed solum modus quidam accidentalis, conueniens ei per accidens, & ratione status viæ, in quo regulatur per fidem, & cognitionem obscuram. Ita similiter, quia obscuritas non est de essentia Theologiæ, sed tantum modus quidam accidentalis, per accidens illi conueniens, ratione subiecti, & status viæ, Theologia in patria remanet, & transit de obscura in euidentem, quando homo mutat statum fidelis & viatoris, in statum beati & comprehensoris.

14. Confirmatur primò: dona Spiritus Sancti, quæ sunt in nobis viatoribus, v. g. donum sapientiæ, & scientiæ, remanent in patria, ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. 68. art. 6. & tamen per accidens, & prout sunt in nobis viatoribus, dependent à fide, & per illam regulantur, cum in hac vita non detur euidens cognitio de Deo, ut docet idem Sanctus Doctor 2. 2. quæst. 8. & 9. Ergo similiter, quamuis Theologia, per accidens, & ratione status, pendeat à fide, & ab illa regu-

A letur: quia tamen, per se & ex natura sua, petit regulari per lumen gloriæ, & scientiam beatam cui subalternatur, non minùs remanebit in Patria, quam habitus charitatis, & donum sapientiæ & scientiæ. Unde Hieronymus in Epistola ad Paulinum, *Talem scientiam discimus in terris, quæ nobiscum perseueret in caelis*. Et D. Chrysostomus in cap. 13. Primæ ad Corinthios, loquens de scientiâ & cognitione quam hic habemus de Deo, dicit, *Non abolebitur scientia* (scilicet in patria) *sed desinet esse non perfecta*.

Confirmatur secundò: omnis habitus qui perit, vel perit per se, & per introductionem alterius habitus ipsi contrarij: sicut destruitur virtus temperantiæ, quando aduenit vitium ipsi oppositum; vel per accidens, cum perit subiectum in quo est, vel obiectum de quo est: Sed Theologia neutro ex his modis perire potest in patria: ergo in ea remanet. Minor quantum ad secundam partem constat: cum in patria non pereat subiectum Theologiæ, scilicet intellectus hominis, vel Angeli, nec obiectum ipsius, scilicet Deus. Probatur ergo quantum ad primam. In hoc (ut supra ostendimus) distinguitur Theologia à fide, quod fides est essentialiter obscura, & positiuè ineuidens: Theologia verò est obscura accidentaliter tantum, & ineuidens solum negatiuè. Ergo licet fides opponatur luminis gloriæ, & claræ Dei visioni, & per aduentum ipsius destruat, non tamen Theologia.

C Hæc ratio illustrari potest ex D. Thoma 1. 2. quæst. 67. art. 3. vbi dicit: *Quia perfectum & imperfectum opponuntur, impossibile est ea esse in eodem subiecto*. Et statim addit: *Est autem considerandum, quod imperfectum quandoque est de ratione rei, & pertinet ad speciem ipsius, sicut defectus rationis pertinet ad rationem speciei equi, vel bouis, & quia unum & idem numero manens, non potest transferri de una specie in aliam, inde est quod tali imperfectione sublata, tollitur species rei, sicut jam non esset bos vel equus, si esset rationalis. Quandoque verò imperfectio non pertinet ad rationem speciei, sed accidit indiuino secundum aliquid aliud, sicut alicui homini, quandoque accidit defectus rationis, in quantum impeditur in eo rationis usus, propter somnum, vel ebrietatem, vel aliquid huiusmodi. Patet autem quod tali imperfectione remota, nihilominus substantia rei remanet &c.* Cum ergo imperfectio obscuritatis & ineuidentiæ, non sit de ratione Theologiæ, sed per accidens ei conueniat, ratione subiecti, & status viæ, in quo per accidens dependet à fide, gerente vices scientiæ beatæ; ex hoc discursu D. Thomæ euidenter concluditur, Theologiam nostram in patria remanere.

S. III.

Tria corollaria notatu digna.

E X dictis inferes primò: in beatis triplicem dari scientiam. Prima est perfectè supernaturalis, scilicet visio beatifica, quæ eminentissimo modo habet rationem scientiæ, quatenus per illam cognoscunt in Deo quædam principia, ut Deum esse immutabilem, omnipotentem, &c. Et in illis veritates quæ se habent per modum conclusionum, ut Deum esse æternum, creaturas esse possibiles &c. quas vnico & simplicissimo intuitu vident, virtute luminis gloriæ. Unde talis scientia non est formaliter discursiua, sed eminenter tantum & virtualiter, & à Theologiâ vocatur *Scientia beatâ*. Secunda est nostra Theo-

logia, quam hinc in via acquirimus, & quam A diximus remanere in patria; & ista est formaliter discursiva, ex principiis enim lumine gloriæ cognitæ, & in Deo manifestatis, per discursum, & lumen naturale intellectus, deducit conclusiones quas per proprias species cognoscit extra verbum; & sic lumen gloriæ non concurrat immediatè ad assensum illarum, sed median- te lumine naturali intellectus discurrunt, & ratiocinantis circa principia clarè cognita, & in verbo manifestata: unde talis scientia non est perfectè nec entitatiè supernaturalis, sed imperfectè tantùm, & radicaliter, seu præsuppositiue, vt infra ostendemus de Theologia existente in nobis viatoribus, quæ deducit suas conclusiones ex principiis obscurè reuelatis. Tertia tandem scientia est purè naturalis, quam Beati habent de rebus naturalibus, per principia lumine naturali nota; & hæc est multiplex specie, iuxta diuersitatem specificam objectorum circa quæ versatur, & remanet in Dæmonibus: quia in illis, vt docet Dionysius, omnia naturalia integra remanere.

Inferes secundò: illos qui hinc in via fuerunt Theologi (ceteris paribus) plura cognoscere in patria extra verbum, per proprias species, hinc in via proprio labore & studio comparatas, quam alios qui non fuerunt Theologi. Quia (vt ostendimus) habitus Theologiæ in via acquisitus, remanet in patria, & se extendit ad ea omnia clarè videnda, quæ in via obscurè cognoscebat.

Inferes tertio: Theologiam quam hinc in via acquirimus, non remanere in patria, solùm ad ornatum, sed etiam ad exercitium. Vt enim exposuimus in quarto notabili, illi habitus remanent in patria, non solùm ad ornatum, sed etiam ad exercitium, quorum exercitium non est impossibile cum statu beatitudinis: at discurre- re, & per lumen naturale intellectus, ex articulis fidei clarè visis, & in verbo manifestatis, conclusiones inferre, non repugnat statui beatitudinis: sicut cognitio vespertina, quam Angeli habent de rebus, secundùm quod habent esse in propria natura, non repugnat cognitioni matu- ritæ, per quam illas cognoscunt secundùm quod habent esse in verbo: ergo habitus Theologiæ remanet in patria, non solùm ad ornatum, sed etiam ad exercitium.

§. IV.

Præcipua objectiones soluntur.

17. **O**bjicies primò contra primam conclusio- nem: Scientia subalternans, teste Ari- stotele 1. Post. debet dicere propter quid de princi- piis subalternantis, id est debet illa demonstra- tiue probare; unde communiter dicitur, *Vbi desinit Physicus, ibi incipit Medicus*: id est con- clusiones scientiæ subalternantis, qualis est Phy- sica, debent esse principia subalternatæ, qualis est Medicina: sed scientia Dei & Beatorum, non dicit propter quid de principiis Theologiæ; quia illa sunt articuli fidei, qui sunt indemonstrabiles, nec possunt probari per causam: ergo &c.

Confirmatur: scientia subalternans non debet attingere veritates, & conclusiones, quæ in sub- alternata demonstrantur, alioquin illæ scientiæ non distinguenterentur: sed scientia Dei, cum sit infinita, attingit veritates, & conclusiones quæ demonstrantur in nostra Theologia: ergo &c.

Ad objectionem respondeo maiorem esse ve- ram in scientiis discursiuis, quales sunt scientiæ

A subalternantes ordinis naturalis, secùs autem quando subalternans non est discursiva, vt con- tingit in proposito. Vnde ad saluandam subal- ternationem Theologiæ, ad scientiam Dei & Beatorum, sufficit quod in illis articuli nostræ fidei notificentur & clarè cognoscantur, non au- tem requiritur quod demonstrantur. Adde quod, in scientia Dei & Beatorum, demonstrantur plu- res articuli nostræ fidei (vt quod Deus sit trinus in personis, omnipotens, æternus &c.) per nat- uram diuinam, tanquam per causam virtuales, seu rationem à priori Diuinorum Attributorum: licet enim scientia Dei & Beatorum, non sit for- maliter discursiva, virtualiter tamen discurret, quatenus vnico & simplicissimo intuitu, videt ef- fectus in causis, & conclusiones in principiis.

B Ad confirmationem dicendum est primò: ma- jorem esse veram, quando scientia subalternans est finita & limitata, quales sunt scientiæ subal- ternantes ordinis naturalis: secùs verò, si sit infi- nita, & comprehensiva, qualis est scientia Dei: tunc enim debet ad omnia se extendere, nec so- lum attingere principia, sed etiam conclusiones scientiæ subalternatæ.

Secundò dici potest, maiorem esse quidem ve- ram in scientiis naturalibus, propter idem lumen naturale, & eundem modum procedendi, qui in illis reperitur; non tamen in supernaturalibus, ratione opposita; sufficit enim ad diuersitatem, & subalternationem scientiarum, quod procedant sub diuersa ratione formali, siue sub diuerso lumine, quorum vnum dependeat & subordine- tur alteri, vt contingit in nostra Theologia, res- pectu scientiæ beatæ.

C Objicies secundò: omnis scientia subalterna- ta habet objectum contractius, quam subalter- nans, vt constat in Musica, & Perspectiua, quæ limitant & contrahunt objectum Arithmetice & Geometriæ, per aliquam differentiam acciden- talem, quam illi superaddunt: sed Theologia habet idem omnino objectum, ac scientia Dei, & Beatorum, scilicet Deum sub ratione Deita- tis, vt constabit ex dicendis articulo sequenti: ergo ipsi non subalternantur.

Respondeo primò, maiorem esse veram, D quando scientia subalternans versatur circa ob- jectum finitum & limitatum: tunc enim subal- ternata debet illud contrahere, per aliquam dif- ferentiam accidentalem, ratione cuius habeat nouam scibilitatem, & sit radix nouarum pro- prietatum, quæ in illa demonstrantur: secùs au- tem quando subalternans versatur circa ob- jectum infinitum, & illimitatum; illud enim, ra- tione suæ infinitatis, sine additione alicujus dif- ferentiæ accidentalis, plures habere potest mo- dos cognoscibilitatis, & scibilitatis, ratione quo- rum, prout substat diuersis luminibus, diuersas potest terminare scientias, vt antea exposui- mus.

Respondeo secundò, quod licet Deus sit in se simplicissimus, vt tamen subest lumini gloriæ, sub qua ratione est objectum scientiæ Beatorum, magis latè patet, & plura in eo cognoscuntur, quam vt subest lumini fidei, & obscurè reuela- tionis, sub qua ratione est objectum nostræ Theologiæ: quare illa habet objectum contra- ctius, & minùs latè patens, quam scientia Bea- torum cui subalternatur.

Objicies tertio: non est propriè subalternatio inter scientiam & habitum primorum principio- rum, vt docent Philosophi, quando agunt de

18.

19.

subalternatione scientiarum: sed scientia beata est habitus primorum principiorum respectu Theologiæ, cum per lumen gloriæ, & visionem beatam, articuli fidei, qui sunt principia nostræ Theologiæ, manifestentur, & reuelentur: ergo inter Theologiam, & scientiam beatam, non est vera & propria subalternatio.

Respondeo scientiam beatam habere simul rationem scientiæ subalternantis, & habitus primorum principiorum, respectu nostræ Theologiæ: quatenus enim vno & simplici intuitu, fertur in essentiam diuinam, & in omnia quæ in ea sunt formaliter, habet rationem habitus principiorum; in quantum verò sic videt essentiam diuinam, eiusque attributa, vt cognoscat vnã esse causam virtualem, & rationem à priori alterius, habet rationem scientiæ; & ipsi hoc modo sumptæ dicimus Theologiam nostram propriè subalternari.

20. Obijcies vltimò contra secundam conclusionem: Apostolus 1. ad Corinth. 13. docet quod in Cælo lingue cessabunt, & scientia destruetur: Ergo Theologia non remanebit, sed destruetur in patria.

Confirmatur: adueniente perfecto, euacuatur imperfectum, vt ibidem dicit Apostolus: sed Theologia nostra, cum sit obscura, & ineuidens, est cognitio imperfecta: ergo destruetur, adueniente visione beatificã, quæ est perfecta cognitio.

Respondeo quod sicut quando Scriptura dicit, quod elementa post diem Iudicij dissoluentur: hoc non intelligitur de destructione quantum ad substantiam, sed solum quantum ad statum, vel modum; quatenus scilicet mutabitur in statum perfectiorem: ita similiter quando Apostolus dicit, quod scientia destruetur, hoc non debet intelligi de destructione quantum ad substantiam, sed solum quantum ad modum obscuritatis, vel ineuidentiæ, quem nunc habet, vel quantum ad modum operandi imperfectum, scilicet per conuersionem ad phantasmata, & per species à sensibus acceptas: vterque enim hic modus cognoscendi in patria destruetur, quia tunc (vt docet D. Thomas, super hunc locum Apostoli) non erit ex necessitate, sed ex electione, conuersio ad phantasmata. Et hunc esse sensum Apostoli patet satis ex contextu litteræ, subdit enim: *Cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.* Quod statim probat exemplo paruulorum, quorum imperfecta sapientia, & loquela destruitur cum ætate: non enim destruitur eorum sapientia & loquela simpliciter, sed quantum ad imperfectionem; quia adulti melius sapiunt, & loquuntur.

Ad confirmationem dicendum cum eodem S. Doctore 1. parte quæst. 58. art. 7. ad 3. *Quod veniente perfecto euacuatur imperfectum, quod ei opponitur: sicut fides quæ est eorum quæ non videntur, euacuatur, visione veniente.* Non autem necesse est, quod adueniente perfecto, euacuatur imperfectum, quod ei non opponitur. Sicut quia imperfectio cognitionis vespertinæ, non opponitur perfectioni cognitionis matutine, per illam non euacuatur, vt ibidem docet Sanctus Thomas. Unde cum Theologia nostra non opponatur visioni beatæ, quia non importat ineuidentiã posituam, sicut fides, sed negatiuam tantum (vt antea exposuimus) non euacuatur adueniente visione, sicut fides, sed potius perfici-

tur, & consummatur, sicut charitas; vel sicut donum scientiæ, & sapientiæ, aliæque virtutes, & dona, quæ non repugnant statui beatitudinis.

ARTICVLVS III.

Quodnam sit subiectum vel obiectum nostræ Theologiæ?

§. I.

Quibusdam præmissis difficultas resoluitur.

21. Notandum primò ex Capreolo quæst. 4. prologi art. 1. concl. 2. quod in qualibet scientia, aliquo modo differunt subiectum, & obiectum; obiectum enim scientiæ est conclusio in illa demonstrata: subiectum verò est illud quod subijcitur in conclusionibus, & de quo prædicata aliqua, seu passiones demonstrantur. Veruntamen secundum communem Theologorum vsum, subiectum & obiectum, pro eodem communiter accipiuntur, & idcirco in titulo quærimus, quodnam sit subiectum, vel obiectum Theologiæ?

Notandum secundò, obiectum esse duplex, aliud materiale, aliud formale. Obiectum materiale, dicitur illud quod non per se & ratione sui attingitur à scientia, sed ratione obiecti formalis. Formale autem est illud quod per se & ratione sui consideratur: v. g. in potentia visua, corpus est obiectum materiale, quia non percipitur ratione sui, sed ratione coloris quo afficitur: ipse verò color, quia percipitur ratione sui, dicitur obiectum formale.

Notandum tertio cum Caietano, hic art. 3. obiecti formalis duas esse rationes formales distinguendas: aliam quæ dicitur ratio formalis que: aliam quæ vocatur ratio formalis sub qua. Ratio que est res ipsa quæ à potentia, vel scientia percipitur: ratio sub qua illa dicitur, quæ mediante ratio quæ in esse rei consideratur: v. g. in eadem potentia visua, ratio que, est color: ratio verò sub qua, est lux, quia mediante luce visus percipit colorem.

22. Notandum quarto, aliquid posse dici reuelatum dupliciter. Primò, formaliter & immediatè, sicut reuelatum est, Deum esse trinum, Christum esse hominem. Secundò, virtualiter & mediatè, quando scilicet in re immediatè reuelata, alia virtualiter continetur, vel tanquam effectus in causa, vel proprietates in essentia, quæ per discursum deducitur: quo pacto in ista propositione, *Christus est homo, hæc, Christus est sensibilis*, virtualiter, & mediatè censetur reuelata. His præsuppositis.

Dico, obiectum formale & specificatiuum Theologiæ, esse Deum, sub ratione Deitatis, vt cadit sub reuelatione virtuali: ita quod ipsa Deitas sit ratio formalis que: reuelatio verò diuina, virtualis, & mediata, ratio formalis sub qua. Obiectum autem materiale, extensiuum, & terminatiuum, quodcumque reuelatum à Deo. In hac sententia sic explicata, iam ferè omnes conueniunt: quamuis olim quidam antiqui Theologi assignauerint alia diuersa obiecta, vt res & signa, Christum vt Redemptorem, vel opus nostræ reparationis, Deum vt præmiatorem, vel vt vltimum finem, actum meritorium, & similia: *Attendentes* (inquit S. Doctor hic art. 7.) *ad ea quæ tractantur in ista scientia, non ad rationem secundum quam considerantur.*

Prima

23. Prima pars conclusionis, quæ asserit Deum sub ratione Deitatis, esse objectum formale specificatum Theologicæ, probatur duplici ratione D. Thomæ locò citatò. Prima est: illud censetur esse objectum formale & specificatum cujuslibet scientiæ, cujus cognitio principaliter quæritur, & ad quod reducuntur cætera omnia quæ in ea tractantur: Sed cognitio Dei per se primò quæritur in Theologia, & quæcumque in ea tractantur, reducuntur ad Deum sub ratione Deitatis: Ergo Deus sub hac ratione, est objectum formale Theologicæ. Major constat, Minor verò probatur. Nam cum Theologia, vt nomen ipsum significat, sit sermo, vel consideratio de Deo, rebusque diuinis, cognitio Dei, est illud quod per se primò in illa quæritur. Item quæcumque ab illa considerantur, vel sunt ipsæmet Deus, vel aliquid ad illum pertinens; aut per modum proprietatis, vt attributa; vel vt effectus ab ipso procedens, vt creaturæ, de quibus agitur in prima parte; vel tanquam media ad ipsum conducentia, & ordinata, sicut actus humani, leges, gratia, virtutes, incarnatio, & sacramenta, de quibus in secunda & tertia parte disputatur: Ergo &c.

Confirmatur: sublato objectò formali, tollitur scientia: Sed quamuis nullum esset opus meritum, nec vlla sacramenta à Christo instituta; & licet Verbum Diuinum, carnem humanam non assumpsisset, non propterea tolleretur Theologia: Ergo illa non sunt objectum formale ipsius. Major constat, Minor verò probatur. Quamuis enim illa non darentur, Theologia posset inferre plures conclusiones de Deo, & eius attributis, & probare Deum esse æternum, quia est immutabilis; infinitum, quia est ens per essentiam; intelligentem & scientem, quia est immaterialis; & cætera attributa per naturam diuinam, tanquam per causam virtualem, seu rationem à priori, demonstrare: Ergo &c.

24. Secunda ratio D. Thomæ sic procedit: Idem debet esse objectum, seu subiectum principiorum, & totius scientiæ; cum tota scientia virtute contineatur in principiis: Sed Deus sub ratione Deitatis, est subiectum, vel objectum principiorum Theologicæ, nempe articulorum fidei: Ergo &c. Minor probatur: nam fides quæ præbet principia Theologicæ, cum sit virtus Theologica, habet pro objecto formali & specificatiuo Deum sub ratione Deitatis. Licet enim veritas prima dicatur à D. Thomæ 2. 2. quæst. 1. art. 1. objectum fidei: tamen, vt Caietanus ibidem §. *Ad euidentiã* docet, non sunt diuersa, Deum esse objectum fidei, sub ratione Deitatis, aut veritatis: sicut nec ens, aut verum, esse objectum intellectus: Ergo &c. Ex quo probata manet secunda pars conclusionis, quæ asserit quòd Deus, sub ratione Deitatis, est ratio formalis quæ Theologicæ. Ut enim exposuimus in tertio notabili, ratio formalis quæ alicujus potentia, vel habitus, est illa quæ per se primò attingitur, à tali potentia, vel habitu, & ratione eius alia percipiuntur: vnde cum Deus sub ratione Deitatis, sit id quod per se primò à Theologia attingitur, & in ordine ad quod omnia alia objecta considerantur, illa est eius ratio formalis quæ.

25. Secunda verò pars, quæ asserit reuelationem virtualem, & mediatam, esse eius rationem formalem sub qua, euidenti ratione demonstratur. Theologia enim est habitus distinctus à fide, à Metaphysica, aliisque scientiis naturalibus; &

Tom. I.

A quasi medius inter illas: non posset autem ab illis distingui, nec inter eas mediare, nisi haberet pro ratione formali *sub qua*, reuelationem virtualem, & mediatam: si enim eius ratio formalis *sub qua*, esset reuelatio formalis, & immediata, conueniret cum fide, quæ nititur diuinæ reuelationi immediatæ: si autem non dependeret à reuelatione virtuali, & procederet ex principiis solo lumine naturali notis, non distingueretur à scientiis naturalibus; præsertim à Metaphysica, quæ Deum respicit, vt cognoscibilem ex creaturis, & lumine naturali intellectus. Ex quo probata etiam manet vltima pars. Illud enim censetur esse objectum materiale, extensiuum & terminatiuum alicujus scientiæ, quod subest eius rationi formali *sub qua*, & ad quod illa se extendit & terminatur: Sed quodcumque ens reuelatum à Deo, subest rationi formali *sub qua* Theologicæ, nempe reuelationi virtuali; & Theologia potest ad illud se extendere, illudque contemplari sub tali lumine diuinæ reuelationis mediatæ & virtualis: Ergo quodcumque reuelatum à Deo est objectum materiale extensiuum, ac terminatiuum Theologicæ nostræ.

§. II.

Soluantur Objectiones.

C **O**bjicies primò: nulla scientia probat de suo objecto quod sit, sed supponit; vt dicitur 1. Poster. Sed Theologia probat Deum esse, vt sequenti tractatu patebit: Ergo Deus non est objectum Theologicæ.

Respondeo quòd existentia subiecti, non potest probari ab aliqua scientia, à priori, & per medium proprium, & intraneum: bene tamen à posteriori, per medium ab alia scientia mutuum, licet sibi deferens & ministrans; & sic Theologia demonstrat existentiam Dei, rationibus desumptis à Metaphysica, quæ ministrat Theologicæ. Adde quòd existentia Dei vt Authoris supernaturalis, à Theologia non probatur, sed purè creditur, & sic est propriè subiectum eius; solum autem è rationibus Metaphysicis probat Deum esse, vt authorem naturalem.

Objicies secundo: objectum adequatum scientiæ, prædicari debet de omnibus partibus illius, & esse causa adequata omnium proprietatum quæ in ea demonstrantur: Sed Deus sub ratione Deitatis, non habet illas conditiones: ergo &c. Major patet, Minor probatur: Deus enim non prædicatur de Angelo, vel homine, & aliis objectis, de quibus in Theologia disputatur: item Deus sub ratione Deitatis, non est causa innascibilitatis v. g. quæ est in Patre, aliàs talis proprietates competere cuilibet personæ diuinæ, in qua Deitas reperitur; & sic Filius & Spiritus Sanctus essent innascibiles.

E **R**espondeo negando Minorem: ad cuius primam probationem dicendum est, objectum adequatum scientiæ prædicari debere de omnibus partibus illius, vel in recto, vel in obliquo; & hoc secundo modo Deum prædicari de homine, & Angelo, cæterisque objectis, de quibus in Theologia tractatur: quia illa, vel sunt ipsæmet Deus, vel aliquid Dei, eius scilicet proprietates, vel effectus, vel media ad ipsum conducentia, vt antea exposuimus. Ad secundam probationem, responderetur objectum formale scientiæ debere esse radicem, & principium omnium proprietatum, quæ in ea demonstrantur, vel secundum

B

se, vel quatenus reperitur in particularibus speciebus determinatum: sic ens mobile, ut determinatum ad corpora caelestia, & elementaria, est causa proprietatum, quae de elementis, & corporibus caelestibus, in Physica demonstrantur; unde ad hoc ut Deus sub ratione Deitatis sit objectum formale Theologiae, satis est quod Deitas, ut determinata ad personam Patris, & modificata per relationem Paternitatis, sit radix innascibilitatis.

28. Objicies tertio: illud omne pertinet ad objectum formale quod specificatum Theologiae, cui immediate conuenit ratio formalis *sub qua* ipse Theologiae: At non solum Deo sub ratione Deitatis, sed etiam omni enti supernaturali, immediate conuenit ratio formalis *sub qua* Theologiae: ergo non solum Deus, sed etiam omne ens supernaturale, pertinet ad objectum formale Theologiae. Minor patet, nullum enim est ens supernaturale, quod non possit immediate & per se reuelari, & quod magis est, potest independenter ab ipso Deo ut authore supernaturali reuelari; nec desineret esse Theologia, quamuis Deus non fuisset ipsi reuelatus per lumen supernaturale, dummodo supponeretur cognitus naturaliter, & alia entia supernaturalia per fidem reuelarentur. Major vero probatur inductione in omnibus scientiis naturalibus, in quibus non assignatur aliquod ens particulare pro objecto formali & adaequato, sed illud omne quod abstrahit à materia singulari, sensibili, aut intelligibili; & ut omne effugium pracludatur, & paritas sit adaequata; quamuis aliqua illarum scientiarum habeant unum objectum principale, ad quod omnia alia de quibus tractant, referuntur; ut patet in Metaphysica respectu Dei, & in Logica respectu Demonstrationis, ad quam omnes aliae secundae intentiones ordinantur; quia tamen in Metaphysica, non solus Deus, sed etiam alia entia creata, & in Logica, non sola Demonstratio, sed etiam aliae secundae intentiones, participant rationem formalem *sub qua* praedictarum scientiarum, & sunt objecta per se scibilia ab illis, quamuis per impossibile, nec Metaphysica Deum, nec Logica Demonstrationem considerarent; ideo objectum Metaphysicae non est solus Deus, sed omne ens abstrahens à materia intelligibili, nec objectum Logicae sola Demonstratio aut Syllogismus, sed omne ens rationis secundò intentionale. Ergo similiter in proposito, quamuis Deus sit objectum principale Theologiae, non erit tamen ejus objectum adaequatum, sed omne ens diuinum supernaturali inspiratione cognoscibile. Unde D. Thomas in prologo sententiarum qu. 1. art. 4. asserit ens diuinum per inspirationem cognoscibile, esse subjectum Theologiae, & paulò infra addit quod Deus non est ejus subjectum, nisi sicut principaliter intentum.

29. Hoc argumentum videtur sine dubio opinionem illam reddere probabilem. Respondeo nihilominus distinguendo primam majorem. Illud omne pertinet ad objectum formale quod specificatum Theologiae, cui immediate conuenit ratio formalis *sub qua* ipse Theologiae: si conueniat immediate immediatione excludente solum discursum, nego Majorem: immediatione excludente etiam ordinem, dependentiam, & attributionem ad aliud, concedo Majorem, & sub eadem distinctione, nego Minorem. Ad probationem ejus ibi subjunctam, transeat quod nullum sit

A ens supernaturale, quod non possit reuelari independenter à reuelatione supernaturali Dei sub ratione Deitatis, nego tamen in hoc casu remansuram Theologiam, aut fidem diuinam, saltem ejusdem speciei cum ea quam habemus modo: fides enim nostra est virtus Theologica, hoc est immediate & per se primò respiciens Deum tanquam objectum suum specificatum: in casu autem posito, sicut non respiceret Deum, ita non esset Theologica, nec scientia aliorum entium supernaturalium esset Theologia, hoc est scientia de Deo, ut nomen sonat, sed alia quaedam fides & scientia supernaturalis, à nostris specie distincta, utpote quae diuersum objectum specificatum per se respicerent. Ad probationem vero Majoris, concessio Antecedente, & omnibus quae in ejus exemplum adducuntur, nego consequentiam & paritatem: ratio discriminis est, quia finis intrinsecus & essentialis scientiarum de quibus fit mentio in argumento, non est cognitio alicujus partialis objecti, nec alia omnia minus principalia considerant solum propter principale, sed etiam propter se: finis autem intrinsecus & essentialis nostrae Theologiae, & fidei, est cognitio solius Dei, aliorum vero objectorum minus principalium, tantum propter Deum, & in ordine ad ipsum; unde omnia alia objecta minus principalia, erunt tantum objecta secundaria & materialia, solus autem Deus objectum formale primum & adaequatum: sicut respectu charitatis, solus Deus est objectum specificatum, proximus autem, quia non amatur nisi in ordine ad Deum, est objectum secundarium & materiale. Hujus exemplum reperitur etiam in quibusdam scientiis naturalibus; Medicina enim, quamuis sub eadem abstractione, corpus humanum, & plura alia consideret, puta herbas, mixta, simplicia &c. quia tamen illa omnia considerat solum in ordine ad corpus humanum sanabile, solum corpus humanum sanabile, est objectum ejus formale specificatum & adaequatum; alia vero sunt tantum objecta secundaria & materialia: cuius ratio radicalis esse potest, quia habitus practici specificantur primario à fine ad quem ordinantur, non vero ab aliis quae in ordine ad finem considerant: Medicina autem est scientia practica, & similiter Theologia nostra, modo articulo sequenti explicandò; alia vero scientia, de quibus fit mentio in argumento, sunt simpliciter speculativae, nec habent alium finem intrinsecum, quam cognitionem suorum objectorum.

Ad locum verò D. Thomae desumptum ex prologo sententiarum, variè respondent Thomistae: Caietanus enim dicit quod D. Thomas non asserendo, sed opinando illud dixit. Capreolus verò asserit S. Doctorem loqui de subjecto materiali & extensiuo. Alij existimant, ipsum usurpare nomen *entis diuini*, prout est analogum analogi attributionis, subindeque supponere pro principali analogato, scilicet Deo: quod confirmant exemplo sani, quod est objectum medicinae, quod ibidem à D. Thoma adducitur. Si verò alicui nulla istarum responsum placeat, non existimo de hoc multum esse curandum, cum in praesenti articulo suae summae, tanquam in suo testamento, S. Doctor clarissimè suam mentem expresserit.

Objicies ultimò contra tertiam partem conclusionis: Ratio formalis sub qua objecti scientiae, debet esse illi intrinseca: Sed reuelatio virtualis,

edum fundetur in extrinseco Dei testimonio, non est quid intrinsecum objecto Theologia: Ergo non est ejus ratio formalis *sub qua*.

Respondeo majorem esse veram in scientiis naturalibus, non autem in Theologia, quia scientiæ naturales procedunt ex lumine naturali intellectus & primorum principiorum, in quæ suas conclusiones resolvunt: Theologia verò procedit ex articulis fidei, & in extrinseca Dei dicentis seu testificantis autoritate fundatur, ac n ipsam vltimò suas conclusiones resolvit.

§. III.

Corollaria precedentis doctrine.

32. **E**X dictis colliges primò, quod alio modo Theologia considerat Deum, quam Metaphysica, quæ dicitur *Theologia naturalis*: Metaphysica enim agit de Deo, vt per creaturas cognoscibili, ita vt creaturæ se habeant, vt gradus quibus ascendimus, & eleuamur ad Dei cognitionem, iuxta illud ad Rom. 1. *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Theologia autem primo aspectu considerat Deum, ejusque attributa; & ex consideratione Dei, tanquam primæ causæ, & primi principij, procedit, & descendit ad cognitionem creaturarum. Vnde in Metaphysica, prior est consideratio creaturarum, quam Dei: in Theologia è contra, prior est consideratio Dei, quam creaturarum. Quare (vt infra dicemus) illa est nobilior, & perfectior Metaphysica, aliisque scientiis ordinis naturalis; & est veluti quædam expressio, & imago diuinæ scientiæ & sapientiæ, quæ vt dicit Dionysius cap. 7. de diuinis nominibus, *Seipsam cognoscens scit alia*.

33. Secundo colliges contra Vazquem, in Hæreticis non esse veram Theologiam, illamque specie distingui à nostra: quia nostra deducit suas conclusiones, ex principiis fide diuina creditis, & habet pro ratione formali *sub qua*, reuelationem virtuales: Theologia autem hæreticorum deducit suas conclusiones ex principiis fide solùm humana creditis; nec habet pro ratione formali reuelationem diuinam, sed traditionem humanam; vnde illa est potius fides humana, vel opinio, quam scientia. Quare Dionysius cap. 2. de diuinis nominibus, loquens de illo qui diuinis eloquiis resistit, qualis est Hæreticus, *Longe*, inquit, *omnino erit à nostra Theologia, & curandum non est illius manu ductionis ad Theologicam scientiam*. Item Augustinus dicit, Theologiam esse scientiam, quæ fides saluberrima gignitur, & nutritur, defenditur, & roboratur. Ex quo inferes, in Theologo qui amittit fidem circa aliquem articulum, non remanere Theologiam ejusdem rationis cum ea, quæ est in Catholicis, sed quasi quoddam illius cadauer; amissâ enim fide, non potest amplius viuere nec subsistere Theologia.

Dices: Hæreticus nullomodo hæsitat circa principia, & conclusiones Theologia: Ergo habet de illis certitudinem, & consequenter scientiam.

Respondeo Hæreticos habere de articulis fidei, & de conclusionibus Theologia, solùm certitudinem quandam subiectiuam, quæ est quædam pertinacia, orta vel ex illorum voluntate, vel ex proprio iudicio, quò indicant talem vel talem articulum fidei esse acceptandum, non verò alios: non autem de illis habere certi-

Tom. I.

A tudinem objectiuam, precedentem ex motu diuinæ reuelationis, quæ omnino necessaria est ad fidem, & Theologiam. Unde dicit D. Thomas 2. 2. quæst. 5. art. 3. *quod Hæreticus circa vnum articulum, non habet fidem de aliis articulis, sed opinionem quandam, secundum propriam voluntatem*.

Colliges tertio, conclusiones Theologicas, formaliter quæ tales, non esse de fide. Ratio est, quia omne quod creditur fide diuinâ, debet immediatè & formaliter à Deo reuelari: At conclusiones Theologia, non sunt formaliter & immediatè reuelata, sed virtualiter tantùm & immediatè, cum ejus ratio formalis *sub qua*, non sit reuelatio formalis & immediata, sed virtualis tantùm & mediata; alioquin (vt supra ostendimus) illa non distingueretur à fide: Ergo &c. Dixi *formaliter quæ tales sunt*: quia conclusiones Theologica, materialiter considerata, possunt esse de fide: multæ enim sunt propositiones determinatæ ab Ecclesia tanquam de fide, quæ possunt fieri conclusiones Theologica, vt constat in hac demonstratione: *Filius Dei naturalis est consubstantialis Patri: Sed Christus est Filius Dei naturalis: Ergo est consubstantialis Patri*. Similiter in ista. *Qui est Deus & homo, habet diuinam & humanam voluntatem: Sed Christus est Deus & homo; Ergo habet diuinam & humanam voluntatem*.

C Aduertendum tamen est, quod ille qui negaret aliquam conclusionem Theologicam, quæ ex principiis reuelatis per euidenter consequentiam inferitur, qualis est ista, *Christus est risibilis*, censeretur esse Hæreticus: quia non censeretur negare bonitatem illationis, quæ lumine naturali euidens est, sed principium fidei, ex quo illa euidenter deducitur.

Colliges quartò: Theologiam esse vnâ specie infimâ scientiam, nec illam diuidi in plures habitus partiales specie diuersos. Ita communiter docent Thomistæ cum S. Doctore hic art. 3. contra Recentiores, qui volunt Theologiam non esse vnâ simplicem habitum, sed illam coalescere & componi ex pluribus habitibus partialibus specie distinctis.

Probat hoc corollarium ratione D. Thomæ. Vnitatis potentie & habitus consideranda est, non secundum obiectum materialiter, & in esse entis consideratum, sed secundum quod subest ejus rationi formali: licet enim homo, leo, & lapis, specie inter se differant: quia tamen conueniunt in vna ratione colorati, quæ est obiectum formale visus, vnâ specie atoma sensum specificant: Sed omnia objecta, quæ à Theologia considerantur, communicant in vna ratione formali; licet enim illa agat de Deo, de Angelis, & hominibus; de vitiis, & virtutibus; de gratia, & de peccatis, aliisque rebus, pluraquam specie diuersis, illas tamen non considerat, nisi secundum quod substant diuinæ reuelationi: Ergo Theologia est vna specie infimâ scientia; nec in plures habitus specie diuersos diuidi potest. Pro cuius euidentiâ.

Notandum est primò cum Caietano hic §. *Ad euidentiâ*. Ad vnitatem aut distinctionem scientiarum non sufficere rationem quæ obiecti earum, illud in esse rei constituentem; constat enim eandem scientiam secundum speciem, qualis est Metaphysica, agere de rebus pluraquam specie distinctis in genere rei, vt de substantia, & accidente. Item vt dicit D. Thomas hic art. 1. ad

B ij

2. Eandem conclusionem demonstrat Astrologus, A
 & naturalis, puta quod terra est rotunda, &c.
 Sed præterea requiritur rationem formalem sub
 qua, constituentem objectum in genere scibilis:
 ab utraque enim ratione qua, & sub qua, vni-
 tas & distinctio scientiæ pendet, ita ut ratio qua,
 ut subordinata rationi sub qua; & ratio sub qua,
 ut determinatur à ratione formali qua, vni-
 tatem & distinctiorem scientiis præbeant. Quod
 etiam docet Caietanus 1. Poster. cap. 2. ubi & ait,
 verba illa Aristotelis 3. de anima textu 38. *Secu-
 tur autem scientia sicut & res*, non esse intelli-
 genda de ipsis rebus, prout res sunt, sed prout
 ingrediuntur genus scibilis, & quatenus subor-
 dinantur rationi sub qua. Vnde quando dicitur
 vnitatem specificam potentia vel habitus, ex
 ejus ratione formali sumendam esse, hoc intelli-
 gendum est de ratione formali qua, ut modifica-
 ta & determinata per rationem formalem sub
 qua.

37. Notandum secundò: hoc interesse discrimen
 inter Theologiam, & scientias naturales, quod
 in objectis istarum, ratio formalis sub qua sumi-
 tur ex tali modo immaterialitatis, seu abstractio-
 nis à materia, siue potius ex principiis illarum,
 prout subsunt tali vel tali abstractioni, qua tri-
 plex assignari solet à Philosophis: vna à materia
 singulari, qua convenit objecto Physicæ; alia
 à materia sensibili, qua competit Geometriæ,
 Arithmeticæ, & aliis Mathematicis; altera à
 materia intelligibili, qua est propria Metaphy-
 sicæ: in objecto verò Theologiæ ratio formalis
 sub qua, non est immaterialitas, sed reuelatio
 virtualis, qua est ratio superior, sub qua Theo-
 logia considerari potest, ea qua in diuersis scien-
 tiis Philosophicis pertractantur, ut hic art. 3. ad
 2. docet D. Thomas. Et ratio hujus est, quia si-
 cut res non sunt cognoscibiles per fidem, eò
 quod habeant talem, aut talem immaterialita-
 tem, sed quia sunt à Deo reuelata, ita per Theo-
 logiam scibiles sunt; quia sunt reuelatae media-
 tē (hoc est quia deducuntur ex aliis rebus reuela-
 tis) non verò quia subsunt tali vel tali abstra-
 ctioni, à materia. Cùm igitur hæc reuelatio vir-
 tualis, sit unius simplicissimæ rationis, omnia
 qua in illa communicant, suntque diuinitis re-
 uelata, ad unam scientiam specie, nempe Theo-
 logiam, spectant, sicque, ut docet Capreolus
 quaest. 3. prologi ad 3. contra 4. *Si quis omnes
 conclusiones omnium scientiarum cognosceret, in-
 quantum diuinitis reuelabiles sunt; hoc est quod
 formalis ratio assentiendi in illis conclusionibus,
 esset lumen diuinae reuelationis, vtrique vnicum
 haberet habitum, & non plures.* Quod si Deus
 plures scientias, nempe Physicam, & Geome-
 triam alicui infunderet, tunc (inquit Caietanus
 hic §. Pro euidentiā) reuelatio ad illas scientias
 compararetur, ut causa efficiens ad effectum,
 non tamen ut ratio, seu modus cognoscendi ob-
 jecti; ille enim homo Geometricalia sciret, sub
 illa ratione, qua alij Geometra sciunt: unde
 in tali casu, illa scientia non essent ejusdem ra-
 tionis & speciei, sicut est Theologia nostra; per
 quod solvitur instantia qua fieri solet contra ra-
 tionem D. Thomæ jam expositam.

38. Dices primò; omnes Mathematicæ ad minus
 differunt specie, & tamen considerant suum ob-
 jectum, sub eadem ratione formali sub qua, ea-
 dem scilicet abstractione à materia sensibili: Er-
 go ex eo quod omnia qua tractantur in Theolo-
 gia, subsunt eidem rationi sub qua, diuinæ sci-

licet reuelationi virtuali, non sequitur illam esse
 unam specie atomã scientiam.

Respondeo primò, rationem sub qua in Ma-
 thematicis & aliis scientiis naturalibus, non esse
 solam abstractionem à materia sensibili; sed
 etiam principia ex quibus procedunt, prout sub-
 stant tali abstractioni: unde cùm talia principia
 in Mathematicis sint specie diuersa, illa specie
 inter se differunt, quamvis in eadem abstractio-
 ne conueniant.

Respondeo secundò, omnes scientias Mathe-
 maticas, conuenire quidem in eadem abstractio-
 ne à materia sensibili, genericè sumpta, differre
 tamen penes diuersos modos illius: hæc enim
 non consistit in indiuisibili, sed habet diuersos
 modos & gradus, secundum quos scientia Ma-
 thematicæ diuersificantur; numerus enim v.g.
 qui est objectum Arithmeticæ, est simplicior
 quantitate continuã, qua est objectum Geome-
 triæ: quantitas enim continua maximè comita-
 tur materiam, & habet conditiones illius; unde
 Arithmetica est simplicior, & magis abstrahit à
 materia sensibili, quam Geometria. Similiter
 quia linea visualis, qua est objectum Perspecti-
 uæ, consideratur per ordinem ad visum, qui est
 nobilior potentia, & magis abstrahens à mate-
 ria & motu, quam auditus, quem respicit numerus
 ut sonorus, qui est objectum Musicæ: Perspectiua
 magis abstrahit à materia sensibili, quam Musica.

Dices secundò: omnes conclusiones Theolo-
 gicæ non attinguntur sub reuelatione virtuali:
 Ergo non subsunt eidem rationi sub qua, &
 consequenter non constituunt unum specie ha-
 bitum. Consequentia patet ex dictis, Antecedens
 verò probatur. In Theologia sunt aliqua dem-
 onstrationes qua deducuntur ex una præmissa
 naturali, & altera reuelata: ut constat in hoc
 exemplo, *Omnis homo est risibilis: Christus est
 homo: ergo Christus est risibilis.* Atqui in tali de-
 monstratione, conclusio non subsistat reuelationi
 virtuali: Ergo omnes conclusiones Theologicæ,
 non attinguntur sub reuelatione virtuali. Minor
 subsumpta probatur. Ut aliqua conclusio sit vir-
 tualiter reuelata, oportet quod causa ejus adæ-
 quata, id est utraque præmissa, sit formaliter re-
 uelata: Sed in tali demonstratione, præmissa na-
 turalis non est formaliter reuelata, cùm sit co-
 gnita lumine naturali: Ergo &c.

Respondeo primò negando Antecedens, ad
 cuius probationem, nego Minorem. Ad proba-
 tionem Minoris, dicendum est, quod sola præ-
 missa de fide, continet totam veritatem & certi-
 tudinem conclusionis, & quod altera lumine na-
 turali nota, assumitur tantum per accidens, &
 propter imperfectionem subjecti, quod eget mi-
 nisterio luminis naturalis, ad acquiescendam scien-
 tiam. Vnde in scientia beata, qua non eget dis-
 cursu formali, hæc veritas, *Christus est risibilis*,
 videtur in hac solâ propositione, *Christus est ho-
 mo*, tanquam in causa adæquata.

Secundò dici potest, quod quando propositio
 lumine naturali nota, conjungitur cum altera de
 fide, aliquò modò subsistat reuelationi virtuali;
 quia tunc ab altera qua est de fide, modificatur,
 confortatur, & eleuatur: sicut cogitatio in ho-
 mine, propter conjunctionem quam habet cum
 potentia intellectiua, participat modum quem-
 dam intellectiualitatis, & veluti radium quem-
 dam luminis intellectiualis, ratione cuius potest
 imperfectè discurrere, ut docent Philosophi in
 libris de anima.

ARTICVLVS IV.

An Theologia sit eminenter formaliter speculativa & practica?

§. I.

Quibusdam præmissis, conclusio affirmativa statuitur.

40. Notandum primò, aliquam perfectionem contineri posse in aliquo tripliciter: nempe formaliter tantum, sicut rationalitas est in homine: eminenter tantum, sicut calor in Sole; formaliter simul & eminenter, sicut sensitivum & vegetativum in anima rationali, iustitia & misericordia in Deo.

Notandum secundò, inter habitum speculativum & practicum, hanc esse differentiam: quod primus sistit in sola veritatis contemplatione, secundus verò ordinatur ad operationem, vel immediatè eam dirigendo & regulando, sicut prudentia, & ars; vel saltem mediatè & remotè, ut patet in synderesi, quæ habitus practicus est, & tamen, non immediatè, sed mediante prudentiâ, dirigit studiosam operationem; & in Ethica, quæ est scientia practica, quia tradit regulas humanorum actuum in communi, quas prudentia naturalis applicat ad hoc vel illud particulare factum.

Notandum tertio, ea quæ sunt dispersa in inferioribus uniri & conjungi in superioribus, sicut visum & auditivum in sensu communi, vegetativum & sensitivum in anima rationali; & sicut species quæ Angelus cognoscit naturam genericam animalis v. g. continet, & representat naturam hominis, leonis, equi, &c. ut dicitur in tractatu de Angelis. His præmissis.

41. Dico, Theologiam esse eminenter formaliter speculativam & practicam, magis tamen esse speculativam, quam practicam. Ita D. Thomas hic art. 4. ejusque Discipuli, contra plures ex recentioribus, qui docent Theologiam esse tantum speculativam, vel tantum practicam, secundum diversos habitus partiales, ex quibus putant illam esse compositam & coalitam.

Probatum primò conclusio ex principiis articulo præcedenti statutis. Ut enim ibidem ostendimus, Theologia habet pro ratione formali quæ, Deum, sub ratione Deitatis; pro ratione verò sub qua, revelationem virtuales: Sed ex utroque capite habet, quod sit simul speculativa & practica: Ergo &c. Minor probatur: cum enim Deus, sub ratione Deitatis, sit prima veritas, & ultimus finis, est etiam prima regula speculationis & praxis, primumque speculabile & operabile: operabile, inquam, non physicè, sed moraliter: quatenus actibus nostris meritoris, in ratione ultimi finis consequibilis est. Item revelatio virtualis supponit fidem, quæ est eminenter formaliter speculativa & practica: cum non solum inhæreat, & innitatur primæ veritati revelanti; sed etiam ad operationem & dilectionem se extendat, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 9. art. 3. his verbis: *Fides primò & principaliter in speculatione consistit, inquantum inheret primæ veritati: sed quia prima veritas est ultimus finis propter quem operamur, inde etiam est quod fides ad operationem se extendit, secundum illud ad Galat. 5. fides per dilectionem operatur.*

Tom. I.

A Confirmatur primò: donum scientiæ magis & principaliter speculationem respicit, quæ homo scit quæ fide tenere debeat: secundario autem extendit se ad operationem, secundum quod credibilium scientiâ in agendis dirigimur, ut ibidem docet S. Doctor, ex quo infert tale donum esse simul speculativum & practicum: Ergo similiter cum Theologia non sistat in contemplatione primæ veritatis, & articulorum fidei; sed etiam se extendat ad operationem, eam dirigendo, remotè saltem & mediatè, quatenus tradit media quæ ad illam conducunt, non solum est speculativa, sed etiam practica, quamvis magis sit speculativa quam practica: quia ut ait S. Doctor hic art. 4. *Principaliter agit de rebus divinis, quam de actibus humanis, de quibus agit, secundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua beatitudo consistit.* Ad quod quod, fides à quâ Theologia dependet, primò & principaliter est speculativa, ut docet D. Thomas loco supra citato: Ergo & Theologia.

B Confirmatur secundò: Metaphysica est speculativa, quia agit de Deo ut primo principio, moralis verò, practica, quia tractat de ultimo fine, & mediis ad illum conducentibus: Ergo cum Theologia utrumque præter, & consideret Deum in ratione primi principij, & ultimi finis; agatque de mediis ad illum conducentibus, simul erit speculativa & practica.

C Confirmatur tertio: quæ sunt dispersa in inferioribus, uniuntur in superioribus, ut docet Dionysius, & constat in anima rationali, in sensu communi, & speciebus Angelicis, ut exposuimus in tertio notabili: Sed Theologia est superior ad omnes scientias naturales, cum versetur circa objectum infinitum, illudque attingat, sub lumine divinæ revelationis: Ergo practicum & speculativum, quæ sunt differentie divisivæ scientiarum naturalium, adunantur in Theologia, & in ea eminenter formaliter continentur: sicut vegetativum & sensitivum in anima rationali, & visum & auditivum in sensu communi.

D Probatum secundò ratione quam indicat D. Thomas hic art. 4. his verbis: *Licet in Philosophicis, alia sit doctrina practica, alia speculativa; Sacra tamen Doctrina comprehendit sub se utramque, sicut Deus eadem scientiâ cognoscit se, & ea quæ facit.* Ex quibus verbis hæc potest desumi ratio. Theologia est quedam impressio, seu imago scientiæ divinæ, ut docet idem S. Doctor hic art. 3. ad 2. At scientia Dei est eminenter formaliter speculativa & practica, ut tractatu 3. ostendimus: Ergo & Theologia.

§. II.

Solvuntur objectiones.

E Objicies primò: duæ differentie oppositæ, & divisivæ alicujus generis, non possunt eidem speciei convenire, sicut rationale & irrationale eidem animali: Sed speculativum & practicum sunt differentie oppositæ, divisivæ scientiæ ut sic: Ergo non possunt simul convenire Theologiæ.

Respondeo negando Minorem: practicum enim & speculativum, non sunt differentie divisivæ scientiæ ut sic, & prout scientia est genus supremum, ad Theologiam & scientias naturales; sed tantum scientiæ naturalis ut sic, & prout est genus subalternum ad omnes scientias naturales.

B iij

Ut enim notat hic Caietanus, speculativum & practicum se habent ad scientiam ut sic, sicut visivum & auditivum ad sensum. Unde sicut sensus ut sic, primò dividitur in communem & proprium: proprius verò subdividitur in visum, auditum, &c. Ita scientia ut sic, dividitur primò in infinitam, id est habentem objectum infinitum, qualis est Theologia; & finitam, seu habentem objectum finitum, qualis est scientia purè naturalis; & hæc subdividitur in speculativam & practicam. Quamvis ergo speculativum & practicum sint differentie essentielles distinguentes scientias finitas, subindeque non possunt in illis adunari; non tamen sunt differentie essentielles scientiæ infinitæ, sed in illa adunari possunt, & eminenter formaliter contineri: quia, ut supra dicebamus, quæ sunt dispersa in inferioribus, ununtur in superioribus, & objectum infinitum, potest simul esse regula speculationis & praxis, cum sit simul prima veritas & ultimus finis.

Dices, Metaphysica etiam considerat Deum, & tamen est purè speculativa: Ergo hæc ratio nulla est.

Respondeo primò, Metaphysicam non respicere Deum, sub ratione Deitatis, sicut Theologiam, sed ut est ens abstrahens à materia intelligibili, nec illum considerare sub ratione ultimi finis, saltem formaliter & directè; cum non agat de mediis ad illum conducentibus, sicut Theologia.

Respondeo secundò, quod licet daretur Metaphysicam respicere Deum sub ratione Deitatis, in hoc tamen differret à Theologia, quòd prima illum respiciat, ut cognoscibilem ex creaturis, & lumine naturali intellectus creati: secunda verò eum attingat, sub lumine supernaturali fidei, quæ est eminenter formaliter speculativa & practica, ut constat ex supra dictis.

45. Objicies secundò: si Theologia esset simul speculativa & practica, quilibet etiam ejus actus esset speculativus & practicus: Sed hoc est falsum: Ergo &c. Major videtur manifesta, nam in quolibet actu reperiri debet ratio formalis objecti & habitus. Minor verò probatur. Ista conclusio Theologica, *In divinis sunt quatuor relationes*, videtur esse merè speculativa; & hæc, *Peccatum mortale privat gratiâ & charitate, ac inducit reatum pœne æternæ*, merè practica: Ergo quilibet actus Theologiæ non est simul speculativus & practicus.

Respondent aliqui negando minorem: ad cuius probationem, negant subsumptum: imò, inquirunt, quælibet prædictarum conclusionum, est simul speculativa & practica: quia non debemus judicare, an aliquis actus sit speculativus, vel practicus, ex objecto materiali, sed ex ratione formali: quæcumque autem tractantur in Theologia, attinguntur sub lumine divinæ revelationis, & per se ordinantur ad Dei visionem, quæ simul est contemplatio primæ veritatis, & consecutio ultimi finis, ideoque simul includunt rationem practici & speculativi, quamvis secundum se, & secundum objectum materiale, appareant merè speculativa, vel merè practica. Hæc solutio probabilitate non caret.

Secundo tamen responderi potest, negando sequelam majoris, licet enim anima rationalis sit eminenter formaliter vegetativa & sensitiva, quilibet tamen ejus actus non est vegetativus & sensitivus: ita licet habitus Theologiæ sit emi-

46. nenter formaliter speculativus & practicus, non requiritur tamen, ut quilibet ejus actus utramque rationem habeat, quia quilibet actus non fertur ad omnia quæ pertinent ad habitum: unde licet quilibet actus debeat participare rationem formalem habitus, non est tamen necessarium, quod illam totaliter & adæquatè participet: licet enim illa sit formaliter indivisibilis, virtualiter tamen divisibilis est, & uni actui inadæquatè convenire potest.

ARTICVLVS V.

B *An Theologia sit certior alijs scientijs & habitibus naturalibus?*

§. I.

Tria præmittuntur ad resolutionem quæstionis necessaria.

Notandum primò: quod sicut duplex est veritas, una objectiva, quæ est in rebus ipsis; & alia formalis, quæ residet in intellectu cognoscente, ut docetur in Metaphysica, ita & duplex certitudo: una objectiva, quæ est firma & invariabilis objecti determinatio; alia formalis, seu subjectiva, quæ est firma adhesio intellectus ad verum. Et hæc adhuc est duplex: una impropria, quæ oritur ex sola motione & imperio voluntatis, determinantis intellectum ad assentiendum alicui objecto, ut contingit in Hæreticis, qui non credunt ex motivo divinæ revelationis, sed ex eo quod judicant unum articulum fidei esse credibilem, non verò alium; & hæc magis dicenda est pertinacia quam certitudo: altera propria, quæ oritur ex efficacia mediæ, vel rationis determinantis intellectum ad assentiendum veritati, & de hac solum procedit quæstio.

Notandum secundò: aliquam scientiam, vel habitum, posse dici duobus modis aliò certior: Primò quoad se, quia scilicet ex se & ex sua natura, firmiores habet causas suæ certitudinis. Secundò quoad nos, quando scilicet ejus certitudo est magis connaturalis, & proportionata nostro intellectui, magisque illum satiat & quietat, quod contingit, quando certitudo est conjuncta cum claritate & evidentia.

Notandum tertio: aliud esse quod aliquis habitus vel scientia sit certior quoad nos, & aliud quod sit certior quoad nos. Ad primum enim sufficit, quod talis habitus vel scientia, ut recepta in nostro intellectu, & quatenus illum informat, majorem ei tribuat certitudinem, & adhesionem ad verum: ad secundum verò requiritur insuper quod talis certitudo sit magis connaturalis, & proportionata intellectui nostro, magis illum satiet & quietet; magisque ab illo motus hesitationis & dubitationis excludat. Quæ distinctio diligenter annotanda est, ex ejus enim inadvertentia frequens contingit apud aliquos recentiores hallucinatio, & æquivocatio in hac materia.

§. II.

Triplex conclusio statuitur.

47. Dico primò: Theologiam esse certiorē quoad se, quilibet scientiæ, & habitu naturali, non solum certitudine objectivâ, sed etiam subjectivâ. Ita D. Thomas hic art. 5. &

omnes ejus Discipuli, contra aliquos recentiores.

Prima pars conclusionis est evidens. Illa enim scientia est certior certitudine objectivâ, quae versatur circa objectum magis certum, magisque immutabile, & necessarium: Sed Deus, qui est objectum Theologiae, majorem habet certitudinem, & immutabilitatem, ac necessitatem essendi, quam omnia alia entia creata, quae sunt objecta aliarum scientiarum; ut enim dicitur Jacobi 1. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*: Ergo Theologia certior est, certitudine objectivâ, omnibus aliis scientiis & habitibus ordinis naturalis.

48. Secunda vero pars, in qua major est difficultas, probatur: certitudo formalis, seu subjectiva, oritur ex efficaciâ, & infallibilitate medij determinantis intellectum ad assentiendum veritati, ut declaravimus in primo notabili: Sed medium cui Theologia innitur, & quod utitur ad probandas veritates quae in ea demonstrantur, est magis certum, magisque infallibile, & immutabile, quam media ex quibus scientiae naturales procedunt ad probandas suas conclusiones: illae enim utuntur mediis & principiis purè naturalibus, Theologia vero principiis revelatis, & fide divinâ creditis, quae majorem habent certitudinem & infallibilitatem, quam principia lumine purè naturali cognita: ut docent Theologi 2. 2. quæst. 4. art. 8. & colligitur ex illis verbis Christi Lucae 21. *Caelum & terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt*. Quorum verborum sensus est (ut exponunt Sancti Patres) veritates totius naturae potius defuturas, quam verborum Christi. Unde Augustinus: *Facilius dubitarem vivere me, quam esse vera quae audivi*.

Lib. 7.
Confes.
cap. 10.

49. Confirmatur primò: ille habitus dicitur certior quoad se, qui habet majores & firmiores causas suae certitudinis & infallibilitatis: At fides, & consequenter Theologia, quae illi innitur, majores & firmiores habet causas suae certitudinis, & infallibilitatis, quam scientiae naturales: Ergo est certior quoad se. Major constat ex primo notabili, Minor verò probatur. Assensus primorum principiorum, & veritatum naturalium, est à natura nos movente ad illum: assensus autem fidei est à motione, & impulsu Spiritus Sancti, excitantis piam affectionem ad credendum, ut docetur in tractatu de fide: Sed Spiritus Sanctus movens nos ad credendum, est causa firmior, & infallibilior, quam natura movens nos ad assensum primorum principiorum & veritatum naturalium: Ergo &c.

Confirmatur secundò: magis repugnat quod Deus erret vel mentiatu immediatè per seipsum, quam per causam secundam: At si in assensu fidei vel Theologiae posset esse error, vel falsitas, Deus immediatè per seipsum erraret, aut mentiretur, cum fides nitatur divinæ veritati, & infallibilitati ac evidentiae cognitionis divinae, unde Richardus à Sancto Victore, *Domine si error est quod credimus, à te decepti sumus*. Si autem esset error in assensu primorum principiorum, & veritatum naturalium, Deus erraret solum mediante causâ secundâ, quam ut author luminis naturalis moveret ad assentiendum illis principiis & veritatibus revelatis: Ergo magis repugnat repetiri errorem in assensu fidei, vel Theologiae, quam in assensu primorum principiorum, & veritatum naturalium.

Confirmatur tertio: certitudo supernaturalis

A superat & transcendit certitudinem totius naturae: Sed certitudo fidei, & Theologiae, quae illi innitur, supernaturalis est; certitudo verò scientiarum naturalium, est purè naturalis, & sistit intra limites naturae: Ergo certitudo fidei superat certitudinem scientiarum naturalium.

Dico secundò, Theologiam non solum secundum se, vel prout est in Deo, & Beatis, sed etiam prout est in nobis viatoribus, & prout informat intellectum humanum, instructum habitû fidei, certior em esse quilibet scientiâ, & habitû ordinis naturalis.

Hac conclusio sequitur evidentè ex præcedenti, nam Theologia, etiam prout est in nobis, procedit ex principiis cognitis lumine supernaturali fidei: At certitudo fidei, cum innitur causâ omnino infallibili, scilicet revelationi divinâ, & motioni Spiritus Sancti, excedit omnem certitudinem ordinis naturalis: Ergo Theologia, etiam ut est in nobis viatoribus, certior est quilibet scientiâ, & habitu ordinis naturalis.

C Confirmatur: repugnat causam formalem informare subjectum, & non tribuere ei suum effectum formalem; siquidem effectus formalis non est aliud, quam causa formalis, ut communicata subjecto: Sed assensus fidei & Theologiae, cum nitatur divinæ revelationi formali, aut virtuali, firmior est & certior quolibet assensu naturali, ut jam ostendimus: Ergo etiam prout est in nobis, & prout informat intellectum nostrum, majorem illi communicat firmitatem & certitudinem.

Dico tertio: Theologiam esse minùs certam, quoad nos, scientiis naturalibus, & habitu primorum principiorum. Est contra quosdam recentiores, est tamen D. Thomae locis statim citandis, Capreoli in 3. dist. 25. art. 1. conclusione 3. & art. 3. ad 2. contra 3. Et Caietani hic & 2. 2. quæst. 4. art. 8.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 5. ad 1. ubi cum sibi proposuisset hoc argumentum, *Certitudo pertinet ad dignitatem scientiae: sed aliae scientiae de quibus dubitari non potest, videntur esse certiores sacrâ doctrinâ, cujus principia (scilicet articuli fidei) dubitationem recipiunt: ergo aliae scientiae videntur istâ digniores*. Respondet. *Ad primum dicendum quod nihil prohibet id quod est certius secundum naturam, esse quoad nos minùs certum, propter debilitatem intellectus nostri*. Et 2. 2. quæst. 4. art. 8. quærit an fides sit certior habitû primorum principiorum, sapientiâ, & scientiâ: & concludit his verbis. *Dicendum est quod certitudo potest considerari dupliciter. Uno modo ex causa certitudinis, & sic dicitur esse certius illud quod habet certior em causam: & hoc modo fides est certior tribus prædictis, quia fides innitur veritati divinæ, tria verò prædicta inniuntur rationi humanae. Alio modo potest considerari certitudo ex parte subjecti, & sic dicitur esse certius quod plenius consequitur intellectus hominis. Et per hunc modum, quia ea quae sunt fidei, sunt supra intellectum hominis, non autem quae subsunt tribus prædictis, ideo ex hac parte fides est minùs certa. Sed quia unumquodque judicatur, simpliciter quidem secundum causam suam; secundum autem dispositionem, quae ex parte subjecti est, iudicatur secundum quid, inde est quod fides est simpliciter certior, sed aliae sunt certiora secundum quid, scilicet quoad nos.* Quibus verbis clarissimè docet, habitum fidei

E

50.

51.

(idem dicendum est de Theologia quae illi innitur) esse quidem certiorum secundum se habitibus scientiae, sapientiae, & primorum principiorum, quia habet causas certiores, & innitur veritati divinae, cum alij habitus innitantur rationi humanae: esse tamen minus certum quoad nos, & ex parte subiecti; quia cum ea quae sunt fidei, sint supra intellectum hominis, nec sint clara & evidenter, sicut ea quae sciuntur, intellectus humanus, non ita, plene illa consequitur. Unde cum sibi primo loco objecisset, quod fides, cum non excludat omnem dubitationis motum, non videtur esse certior scientiae, & sapientiae, quae non habent dubitationem, circa ea quorum sunt. Respondet *quod illa dubitatio non est ex parte causae fidei, sed quoad nos: in quantum non plene assequimur per intellectum ea quae sunt fidei.*

52. Nec valet responsio quorundam recentiorum, qui dicunt, quod quando D. Thomas docet, fidem minus esse certam scientiam, sapientiam, & habitum primorum principiorum quoad nos, & ex parte subiecti, loquitur de subiecto nudè sumpto, seu de intellectu humano, non utente habitu fidei, non autem de subiecto, tali habitu informato, & de intellectu habitu fidei utente. Haec enim interpretatio evidentissimè repugnat textui: nam D. Thomas in illo articulo, non comparat habitum scientiae, sapientiae, & primorum principiorum, cum intellectu nudè sumpto (esset enim absurda haec comparatio) sed cum ipso habitu fidei; & docet, quod licet fides sit certior simpliciter, & quoad se, illis habitibus, est tamen minus certa secundum quid, sive quoad nos, & ex parte subiecti: Ergo sicut quando dicit, quod fides est certior quoad se praedictis habitibus, loquitur de fide, ut informantem intellectum humanum, non verò de ipso intellectu humano nudè sumpto, & secundum se considerato: ita & quando addit, illam secundum quid, & quoad nos esse minus certam illis habitibus, loquitur etiam de fide ipsa, & de intellectu, ut illa utente, & ut ea informato.

53. Probat secundò conclusio: certitudo illa dicitur major quoad nos, quae est magis connaturalis, & proportionata intellectui humano, & quae magis illum satiat, & quietat, ut diximus in secundo notabili: At certitudo scientiarum naturalium, & habitus primorum principiorum, cum sit conjuncta cum evidenter & claritate, est magis connaturalis, & proportionata intellectui humano, magisque illum satiat & quietat, quam certitudo fidei & Theologiae, quae est conjuncta cum obscuritate & inevidenter; ex quo provenit quod fides indigeat pia motione voluntatis, applicantis intellectum ad assentiendum veritatibus revelatis, & patitur motus quosdam dubitationis indeliberatos, non autem scientiae naturales, & multò minus, habitus primorum principiorum: Ergo fides & Theologia sunt minus certae quoad nos, scientiis naturalibus, & habitum primorum principiorum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

54. **O**bjicies primò contra primam conclusionem: cognitio quae habetur sine discursu, est certior discursiva: cum prima sit certa ex se, & ex connexionem terminorum, alia verò ab alio, & per participationem principiorum: sed co-

Agnitio primorum principiorum, habetur sine discursu, assensus verò Theologicus per discursum: Ergo cognitio primorum principiorum est certior assensu Theologico.

Confirmatur: quando intellectus operatur per modum naturae, firmius & immobilius operatur, quam dum agit per modum liberi: Sed in assensu primorum principiorum, & veritatum naturalium, se habet per modum naturae, & ad illum necessitatur (saltem quoad specificationem) è contra verò in assensu fidei, vel Theologiae, liberè operatur: cum talis assensus supponat determinationem, & piam motionem voluntatis, quae est potentia libera, & defectibilis: Ergo intellectus in assensu primorum principiorum firmius & immobilius operatur, quam in assensu fidei, vel Theologiae.

B Ad objectionem respondeo, distinguendo Majorem: cognitio quae habetur sine discursu, certior est discursiva, si sit ejusdem ordinis, concedo: si sit ordinis inferioris, nego. Cognitio autem primorum principiorum, cum sit purè naturalis, est inferioris ordinis ad cognitionem & certitudinem fidei, quae pertinet ad ordinem supernaturalem.

C Ad confirmationem similiter distinguo Majorem: quando intellectus operatur per modum naturae, firmius operatur, &c. in rebus ejusdem ordinis, concedo: diversi ordinis, nego. Constat enim quod Deus operans liberè, firmius agit quolibet agente naturali & necessariò. Item Spiritus Sanctus movens & applicans hominem ad actus supernaturales, per auxilium gratiae, firmius operatur, quam natura impellens nos ad assentiendum primis principiis: unde quamvis assensus fidei supponat determinationem, & piam motionem voluntatis, quae libera est, & defectibilis; quia tamen talis motio & applicatio, est à Spiritu Sancto movente & applicante voluntatem, per auxilium gratiae, & aperiente cor hominis, ut credat veritatibus revelatis, ut dicitur Actuum 16. de Lydia purpuraria, *cujus Dominus aperuit cor, intendere his quae dicebantur à Paulo*: assensus fidei certior & firmior est, assensu primorum principiorum.

D Objicies secundò: assensus qui non excludit omnem motum dubitationis minus est certus, quam ille qui eum excludit: sicut illa columna quae nullò modò potest moveri, vel concuti, firmior est alià, quae aliquem patitur motum, vel impulsu: Sed assensus fidei, vel Theologiae, non excludit omnem dubitationis motum, bene tamen assensus primorum principiorum, de quorum certitudine nemo dubitat: Ergo assensus fidei, vel Theologiae, minus est certus, quam assensus primorum principiorum, vel scientiarum naturalium.

E Respondeo distinguendo Majorem: assensus non excludens omnem motum dubitationis, est minus certus &c. si illa dubitatio proveniat ex motivo, & ratione formali objecti, concedo. Si proveniat solum ex debilitate intellectus cognoscentis, nego. Motus autem dubitationis, qui sunt in fidei, aut Theologo, non procedunt ex motivo, seu ratione formali fidei, aut Theologiae; sed ex debilitate intellectus humani, qui non potest perfectè quiescere, nisi in objecto viso, & clarè cognito. Unde ex eo quod fides & Theologia, motus quosdam dubitationis indeliberatos patiantur, solum inferri potest, illos habitus non esse certiores quoad nos, scientiis naturalibus,

naturalibus, & habitu primorū principiorum.

56. Objicies tertio: propositio disjunctiva, composita ex duabus categoricis contradictoriis, certior est quālibet categoricā; prima enim se habet per modum totius, altera verò per modum partis; unde sicut omne totum est majus sua parte, ita & prima propositio certior est secundā. Sed ista propositio, *Deus est trinus, vel non est trinus*, quæ reducitur ad illud primum principium, *quodlibet est, vel non est*, est disjunctiva, composita ex ista, *Deus est trinus*, quæ pertinet ad fidem: Ergo assensus primorum principiorum, certior est assensu fidei, & Theologia.

Respondeo distinguendo Majorem: assensus propositionis disjunctivæ, certior est categoricā, ex qua componitur, quantum ad certitudinem, quam ista habet ex vi disjunctionis, & contradictionis, concedo. Quantum ad certitudinem, quam habet ex alio capite, ex motivo scilicet divinæ revelationis, nego.

Explicatur breviter. In ista propositione categoricā, *Deus est trinus*, quæ componit aliam disjunctivam, duplex certitudo considerari potest; una quam habet ex vi disjunctionis, & oppositionis contradictoriæ, & ex illo generali principio, *quodlibet est, vel non est*, in quo talis oppositio fundatur: altera quam recipit ex lumine fidei, & divinæ revelationis, testificantis in Deo tres esse personas. Dicimus ergo, quod si attendatur solum prima certitudo, quæ est purè naturalis, propositio disjunctiva, est aliquo modo certior istā categoricā, *Deus est trinus*: non autem si consideretur secunda certitudo, quæ supernaturalis est, & orta ex lumine fidei, & divinæ revelationis.

57. Objicies quarto: causa & ratio assentiendi alicui conclusioni, est certior illā: Sed principia naturalia sæpè sunt causæ & rationes assentiendi conclusionibus Theologicis, ut patet in demonstratione Theologica, in qua una præmissa est de fide, & altera principium lumine naturali notum: Ergo conclusio Theologica non est certior quocumque principio & veritate naturali.

Propter hoc argumentum quidam existimant, quod quamvis conclusio Theologica, deducta ex duplici præmissa de fide, sit certior quocumque principio naturali, non tamen quando deducitur ex una præmissa naturali: oppositum tamen est verius, unde ad argumentum respondeo distinguendo Majorem: causa & ratio adæquata, concedo Majorem: inadæquata solum, nego Majorem, & eadem distinctione applicata Minori, nego consequentiam: patet enim in generatione muli, v. g. causam inadæquatam & partialem, esse minus perfectam suo effectū; quamvis adæquata sit perfectior; præmissa autem naturalis, est tantum causa inadæquata ad summum, respectu conclusionis: causa verò adæquata ipsius, est utraque præmissa simul sumpta, quæ sic est perfectior conclusione, cum sola præmissa de fide eam excedat.

58. Instabis: secundum commune axioma, conclusio in syllogismo sequitur debiliorem partem: Ergo dummodo una ex præmissis non sit certior quacunque alia veritate naturali, etiam conclusio non erit certior. Nec valet si dicas, præmissam naturalem ex subiectione & connexionem cum præmissa de fide, elevari aliquo modo ad ordinem supernaturalem, & recipere quandam

Tom. I.

A certitudinem ordinis supernaturalis: tum quia hæc supernaturalis certitudo videtur inintelligibilis, & gratis omnino conficta; tum etiam, quia si hoc ita esset, eadem ratione dici posset, quod præmissa opinativa, ex conjunctione cum præmissa de fide, reciperet etiam aliquam certitudinem supernaturalem, & quod præmissa per discursum cognita, ex unione ad habitum primorum principiorum, posset producere perfectiorem assensum conclusionis, quam scientificum, quod falsissimum est.

B Huic instantia responderi posset primo, illud commune dictum tunc solum habere locum, quando præmissæ sunt ejusdem ordinis, & ex aquo influunt in conclusionem: in demonstratione autem Theologica, sola præmissa de fide, est per se causa conclusionis, & in eam solam conclusio ultimò resoluitur, præmissa verò naturalis, est solum conditio applicativa & explicativa principij supernaturalis, propter defectum nostri intellectus requisita.

C Respondeo tamen secundo, solutionem datam inter arguendum esse optimam, & non gratis confictam, sicut non gratis fingitur quod imaginatio in homine, ex conjunctione cum intellectu, participat aliquam perfectionem (discursum scilicet imperfectum circa singularia) quæ tamen perfectio ipsi non convenit ex sua specie, nec eam habet in brutis. Idem dicimus in proposito, præmissa enim naturalis, ex hoc quod conjungitur cum præmissa de fide, & ipsi subjicitur ad inferendam conclusionem Theologicam, aliquo modo ad ordinem supernaturalem elevatur, & recipit majorem aliquam certitudinem, quam haberet secundum se; non quidem per sui mutationem intrinsecam & essentialem, sed extrinsecam & accidentalem, ac ex subordinatione ad præmissam de fide, in quantum tunc a fide & a Theologia judicatur, corrigitur, & approbatur: experimur enim nos certius assentiri veritatibus naturalibus a nobis cognitis per demonstrationem, quando videmus eas a præcipuis Doctoribus defendi & approbari, quod a fortiori verum est, quando scimus eas esse a Deo confirmatas & approbatas.

D Ad impugnationem hujus solutionis, respondent Navaretta, & Ioannes a S. Thoma, negando paritatem; quia scilicet propositio naturalis opinativa, cum ex se sit intrinsecè fallibilis & dubia, nec ullam in suo ordine habeat certitudinem, non potest ex sola conjunctione cum præmissa de fide, recipere certitudinem supernaturalem; nec enim per hoc quod sic assumitur, judicatur & approbatur a fide, vel a Theologia, ut certa, sed tantum ut probabilis; aliàs enim tale iudicium esset falsum, quod est impossibile: unde ex tali approbatione, non potest recipere nisi majorem probabilitatem, quam haberet secundum se præcisè, quod libenter concedimus.

E Objicies ultimò contra ultimam conclusionem: intellectus firmius adhæret veritatibus Theologicis, per assensus Theologicos, quam per alios assensus, aliis veritatibus: Ergo Theologia est certior, etiam quoad nos, omni alia cognitione naturali.

Respondeo concessio Antecedenti, negando consequentiam: nam ad majorem certitudinem quoad nos, non sufficit major, & firmior adhesio ad objectum; sed requiritur quod illa sit magis connaturalis, & proportionata intellectui nostro, magis illum satiet & quietet; magisque

59. y

C

ab eo excludat motus anxietatis & dubitationis: quod non habet locum in nostra Theologia, ob defectum claritatis, & evidentiae, quâ caret in hoc statu via. Unde in patria, in qua erit conjuncta cum scientia beata, cui subalternatur, & ratione hujus conjunctionis, habebit non solum certitudinem, sed etiam evidentiam suorum principiorum, erit certior omni cognitione naturali, non solum secundum se, sed etiam quoad nos.

ARTICVLVS VI.

An Theologia sit habitus, non solum extrinsecè & objectivè, sed etiam intrinsecè & entitativè supernaturalis?

§. I.

Premittenda ad resolutionem questionis?

Notandum primò: scientiam esse quandam habitum per demonstrationem acquisitum, seu quandam qualitatem, in intellectu residentem, & permanentem, quâ inclinatur ad rectè, faciliter, constanter, & delectabiliter discurrendum circa aliquod objectum, & cui deserviunt species intelligibiles, diversa objecta representantes: unde cum Theologia sit scientia, est habitus quidam, per demonstrationem Theologicam acquisitus, quò intellectus inclinatur ad rectè, suaviter, ac delectabiliter discurrendum de Deo, & rebus divinis, & ad deducendas conclusiones certas & infallibiles, ex principiis revelatis, & fide divinâ creditis. Quæritur ergo, an talis habitus sit intrinsecè & entitativè supernaturalis, aut extrinsecè tantum & objectivè, sive, ut alij loquuntur, radicaliter & præsuppositivè? Pro cuius resolutione.

Notandum secundò: de supernaturalitate alicujus effectus, non esse judicandum ex causa remota & mediata, sed ex proxima & immediata: unde si ista sit purè naturalis, effectus etiam erit in entitate naturalis, nec excedet ordinem & limites naturæ. Ratio est, quia virtus causæ remotæ & radicalis, modificatur, determinatur, & veluti deprimitur per influxum & operationem proximæ & immediatæ: ut constat in influxu solis, & aliorum corporum cælestium, qui modificatur & determinatur à causis proximis & inferioribus. Et hoc præcipuè habet locum in scientiis, in quibus, ut communiter dicitur, conclusio sequitur debiliorem partem, & magis sapit naturam & condiciones principij proximi, quam remoti. Unde videmus ex assensu primorum principiorum, & aliâ præmissâ, non generari habitum primorum principiorum, sed alium inferioris ordinis, nempe scientiam, vel opinionem; & licet Major sit scientifica, si tamen Minor sit opinativa, non causatur scientia, sed opinio.

Notandum tertio: principia Theologiæ (scilicet articulos fidei, ex quibus conclusiones Theologiæ deducuntur) duobus modis posse considerari: primò quatenus sunt in se absolutè vera, & prout dicunt ordinem ad primam veritatem revelantem; secundò quatenus dicunt ordinem ad conclusiones, quæ ex illis inferri possunt, mediante discursu; & quatenus eas virtualiter continent, vel in illis virtualiter continentur. Primò modò talia principia sunt formaliter revela-

ta, & pertinent ad habitum fidei: secundò modò spectant ad Theologiam, inferentem conclusiones ex illis principiis, vel conclusiones jam deductas in illa resoluente, nec sunt formaliter, sed virtualiter tantum revelata, aut revelantia ipsas conclusiones.

§. II.

Resolutio difficultatis propositæ.

Deo igitur: licet habitus Theologiæ, sit extrinsecè & objectivè; vel radicaliter & originativè supernaturalis, quia versatur circa objectum supernaturale, & dependet ab habitu fidei, in quo tanquam in semine, vel radice continetur; intrinsecè tamen & secundum suam entitatem, naturalis est. Ita communiter sentiunt nostri Thomistæ, Navarretæ, Ioannes à S. Thoma, Philippus à S. Trinitate, & alij qui de hac materia scripserunt: quamvis aliqui recentiores, in manuscriptis oppositum doceant, & existiment Theologiam esse habitum entitativè supernaturalem.

Probatur primò conclusio ratione quâ communiter utuntur nostri Thomistæ. Nullus habitus entitativè & intrinsecè supernaturalis, actibus nostris acquiritur: Sed Theologia acquiritur nostris actibus: Ergo non est habitus entitativè & intrinsecè supernaturalis. Minor expressè docetur à D. Thoma, tum in Prologo sent. quæst. unicâ art. 3. quæstionc. 3. vbi hæc scribit: *Sicut habitus primorum principiorum habetur à natura, sed acquiritur habitus conclusionum ex primis principiis deductarum: ita etiam in hac doctrina, non acquiritur habitus fidei, qui est quasi habitus principiorum, sed acquiritur habitus eorum que ex eis deducuntur.* Tum etiam hic art. 6. ad 3. & 2. 2. quæst. 54. art. 1. ad 2. ubi adducens discrimen inter sapientiam, quæ est donum Spiritus Sancti, & nostram Theologiam, asserit illud in eo consistere, quòd illa habetur per infusionem, ista verò per studium humanum acquiritur. *Sapientia (inquit) que ponitur donum Spiritus Sancti, differt ab ea que ponitur virtus intellectualis acquisita: nam, hæc acquiritur studio humano, illa autem est desursum descendens, ut dicitur Jacobi 3.* Id etiam experientia constat, cum modus connaturalis acquirendi habitum Theologiæ, non sit eum expectare ab infusione Spiritus Sancti, sicut expectari debent prophetia, gratia miraculorum, & alia gratiæ gratis data, quæ non omnibus fidelibus conceduntur: unde videmus eos solum qui vacant speculationibus, lectionibus librorum, & aliis literarum exercitiis, talem habitum acquirere, non verò eos qui otio indulgent, & hujusmodi studia & exercitia negligunt. Major verò, in qua videtur consistere difficultas, suaderi potest, tum quia omne ens supernaturale per se petit causas supernaturales, & excedentes nostram acquisitionem; tum etiam, quia nullus est assignabilis alius habitus supernaturalis, qui per nostros actus acquiritur.

Nec valet si dicas, nostram Theologiam, etsi sit entitativè supernaturalis, posse tamen actibus nostris acquiri, non verò alios habitus supernaturales, quia illa supponit fidem, à qua potest causari tanquam ab habitu primorum principiorum. Non valet, inquam, si enim ex hoc quod Theologia præsupponat fidem, posset inferri quod ipsa, etsi entitativè supernaturalis, tamen

actibus nostris acquiri possit, eadem ratione possit dici, omnes virtutes morales, per se infusas, esse actibus nostris acquiribiles; illa enim præsupponunt charitatem, per quam voluntas adhæret fini ultimo, qui se habet in operabilibus, respectu electionis mediorem, sicut prima principia in speculabilibus, respectu conclusivum: sicut enim intellectus per assensum principiorum completur ad assensum conclusionum; ita & voluntas per intentionem ultimi finis, cui per charitatem conjungitur, redditur potens ad electionem mediorem, ad quam virtutes morales per se infusæ ordinantur. Ex eadem etiam responsione sequeretur quod prudentia infusa esset actibus nostris acquiribilis, cum illa pariter supponat fidem, in qua virtualiter & tanquam in semine continetur; & quod omnes scientiæ deberent dici innatæ, quia continentur virtualiter in habitu primorum principiorum, qui à natura nobis inditus est.

62. Huic rationi, quæ fundamentalis est, respondent aliqui, negando minorem primi syllogismi: quamvis enim (inquunt) Theologia nostra exigat necessarium ad sui productionem, actus naturalis discursus, hoc tamen non impedit, quin sit supernaturalis & infusa, quia scilicet ille discursus naturalis, non requiritur tanquam causa productiva Theologiæ, sed solum tanquam conditio, sive dispositio ex parte subjecti, conaturaliter requisita ad infusionem illius habitus, quod non impedit, quin ille sit supernaturalis; sicut non definit charitas esse supernaturalis, quamvis ad ejus infusionem plures actus voluntatis, per modum dispositionis prærequirantur.

63. Sed contra primò: hæc solutio aperte contradicit doctrinæ D. Thomæ, asserentis locis supra adductis, habitum Theologiæ non infundi, sed studio humano acquiri.

Secundò, eodem modo requiruntur actus nostri ad acquisitionem Theologiæ, quo exiguntur ad acquisitionem aliarum scientiarum: Sed ad acquisitionem aliarum scientiarum requiruntur per modum causæ, non verò per modum conditionis, aut dispositionis: Ergo & ad acquisitionem Theologiæ. Minor docetur communiter à Philosophis, & patet ex definitione scientiæ, quæ definitur, *habitus per demonstrationem acquisitus*; in tali enim definitione, demonstratio quæ ex actibus nostris componitur, ponitur sine dubio tanquæ vera causa scientiæ, & non solum tanquam conditio; ridicula enim esset definitio, quæ traderetur per conditionem ad aliquid prærequisitam, & causam per se illius ommitteret. Major etiam non videtur minus certa, tum quia Theologia univocè convenit in ratione scientiæ cum aliis, ac proinde eodem modo quò aliæ defini debent, habitus per demonstrationem, subindeque per actus nostros, acquisitus: tum etiam, quia nulla videtur assignabilis ratio, cur demonstratio sit propriè causa aliarum scientiarum, & solum conditio respectu Theologiæ, cum non minus requiratur ad acquisitionem Theologiæ, quam aliarum scientiarum.

Tertiò, cum studium & discursus humani intellectus, sit actus purè naturalis, non potest habere rationem dispositionis ad habitum Theologiæ, si ille sit entitativè supernaturalis, & à Deo infusus: Ergo prædicta solutio repugnantia & contradictoria involvit. Consequentia patet, Antecedens probatur. Dispositio & forma ad quam disponit, debent esse intra eundem ordinem, ex quo inferunt Theologi in tractatu de gratia, ho-

Tom. I.

A minem ex facultate naturæ, & viribus liberi arbitrii, non posse se disponere ad primam gratiam: Ergo si Theologia sit habitus supernaturalis, & à Deo infusus, repugnat quod actus purè naturales nostri intellectus, ad ejus receptionem vel infusionem disponant.

64. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio. Si discursus & ratiocinatio nostra esset dispositio ultima & immediata ad infusionem Theologiæ, vel esset dispositio requisita ex aliquo pacto & promissione Dei, vel exigeretur ex natura rei, ita quod eà positâ impossibile esset, saltem de via ordinaria, quod non infunderetur talis habitus, sicut positis actibus contritionis, impossibile est non infundi gratiam: Neutrum dici potest: Ergo &c. Minor quoad primam partem videtur omnino certa, tum quia nullibi reperitur hujusmodi pactum aut promissio facta à Deo; tum etiam quia ille qui hujusmodi actus discursus exercet, est sæpe maximus peccator: dicere autem quod Deus, quotiescumque peccator voluerit exercere actus naturalis discursus, teneatur statim ipsi infundere habitum entitativè supernaturalem, videtur omnino absurdum. Probatur verò quoad secundam partem, ratione jam insinuata. Immediata & ultima dispositio, ad alicujus formæ receptionem ex natura rei requisita, & cum tali forma necessariam habens connexionem (qualem habent actus discursus cum Theologia) debet esse ejusdem ordinis cum illa: sed si Theologia sit entitativè supernaturalis, hujusmodi actus discursus, utpote entitativè naturales, non erunt ejusdem ordinis cum tali habitu: Ergo non poterunt esse ultimæ dispositiones, ex natura rei requisitæ ad ejus infusionem.

65. Probatur secundò conclusio alia ratione quam notabili secundò insinuavimus. De naturalitate vel supernaturalitate alicujus rei, iudicandum non est ex causa remota & radicali, sed ex proxima & immediata: Atqui habitus Theologiæ procedit immediatè & proximè, à potentia naturali, inquantum naturali: Ergo entitativè naturalis est. Major patet in actibus fidei & charitatis, qui sunt entitativè supernaturales, quia licet procedant radicaliter & remotè ab intellectu & voluntate, quæ potentia sunt naturales, tamen causa eorum proxima & immediata, nimirum habitus fidei, vel charitatis, est entitativè supernaturalis; & in naturalibus videmus quod influxus causæ remotæ & radicalis, modificatur & determinatur per influxum & operationem causæ proximæ & immediatæ, ut constat in influxu Solis, & aliorum corporum cælestium, respectu effectuum sublunarium, qui in natura & specie semper conveniunt cum causis particularibus. Minor verò suadetur: ille habitus procedit immediatè & proximè à potentia naturali, ut naturalis est, qui tantò majorem habet perfectionem, quanto potentia illa naturalis habet majorem & perfectiorem virtutem naturalem: Sed habitus Theologiæ, & actus per quos acquiruntur, tantò sunt perfectiores, quanto intellectus habet majorem & perfectiorem virtutem naturalem; patet enim quod illi qui habent intellectum acutiorem, meliùs, ac plures percipiunt veritates Theologicas, quam illi qui minus subtile ingenium sortiti sunt; & quamvis ad Theologiam prærequiratur habitus fidei, ex majori tamen vel perfectiori habitu fidei, non colligitur major perfectio habitus Theologiæ, cum plures mulierculæ sapissimè in habitu fidei ex-

C ij

cedant præstantissimos Theologos.

66. Ex his intelliges, quod ut aliquis habitus vel actus, sit entitativè supernaturalis, oportet necessariò quod à causa totali supernaturali immediatè attingatur, ita ut potentia naturalis non concurrat ad illum immediatè per seipsam, sed mediante virtute supernaturali, quæ sit tota vis agendi proxima. Ex quo inferunt nostri Thomista in Tractatu de visione beatifica, duos intellectus inæquales in perfectione naturali, cum æquali lumine gloriæ, æqualiter videre Divinam Essentiam, & intellectum naturaliter imperfectiorem, qualis est intellectus humanus, respectu Angelici, si unico gradu luminis gloriæ excedat Angelicum, perfectiùs videre Deum, quam Angelicum: cum ergo id non reperitur respectu Theologiæ, sed totum oppositum, & inter fideles, non illi qui majori fide præditi sunt, sed qui acutiori & præstantiori pollent ingenio, meliùs percipiant veritates Theologicas, & plures conclusiones videant in principiis revelatis, manifestum est, fidem non influere in Theologiam, per modum causæ proximæ & immediatæ, sed solum per modum causæ radicalis, & remotæ, subindeque illam non esse entitativè supernaturalem, sicut est fides, sed naturalem, sicut vis discurrendi & ratiocinandi intellectus humani.

67. Tertio suaderi potest conclusio: scientiæ non desumunt suam specificationem à ratione formali quæ, nisi prout substat rationi *sub qua*, unde si ratio *sub qua* alicujus scientiæ, sit naturalis, illa supernaturalis entitativè esse nequit: Sed ratio *sub qua* Theologiæ, est entitativè naturalis: Ergo & ipsa Theologia. Major patet, Minor probatur: ratio *sub qua* Theologiæ, illam distinguens à fide, & scientiis purè naturalibus, est revelatio virtualis: Sed illa intrinsecè & entitativè naturalis est, & supernaturalis solum extrinsecè & præsuppositivè, cum illa nihil aliud sit, quam vis naturalis intellectus creati, ut deducens per discursum naturalem intellectus, aliquas conclusiones ex principiis revelatis, & fide divina creditis: Ergo ratio formalis *sub qua* Theologiæ, intrinsecè & entitativè naturalis est.

Confirmatur: in articulis fidei, qui sunt principia nostræ Theologiæ, duplex ordo distinguendus est; alter ad primam veritatem revelantem, alter ad conclusiones ex illis per discursum naturalem deducibiles, ut notabili tertio declaravimus. Primus ordo est supernaturalis, & specificat habitum fidei; alter naturalis, & specificat habitum Theologiæ, illumque distinguit à fide, quæ non est discursiva, sed immediatè assentitur principiis revelatis; unde licet fides sit intrinsecè & entitativè supernaturalis, non tamen Theologia, sed illa medium tenet locum inter fidem & scientias purè naturales; non enim est perfectè & entitativè supernaturalis, sicut fides; neque totaliter & omni ex parte naturalis, sicut Physica vel Metaphysica, sed naturalis simpliciter & entitativè, & supernaturalis secundùm quid, seu radicaliter & objectivè, ut magis ex solutione argumentorum patebit.

§. III.

Solutio objectionum.

68. Obijciunt in primis Adversarij auctoritatem D. Thomæ, qui hîc art. 1. appellat Theologiam, *scientiam revelatam, & divinitus inspiratam*. Et art. 3. ad 2. asserit illam esse *veluti*

A *quandam impressionem divinæ scientiæ, quæ est entitativè supernaturalis.*

Sed facile respondetur, S. Doctorem solum velle quod Theologia sit virtualiter seu radicaliter revelata & inspirata, id est dependens à fide, quæ divinitus nobis revelatur & inspiratur. Similiter cum asserit illam esse veluti quandam impressionem divinæ scientiæ, loquitur de impressione seu participatione virtuali, non verò de formali: cum enim Theologia contineatur in fide tanquam in semine, & veluti in habitu primorum principiorum, & in principia fidei suas resolvat conclusiones, rectè dici potest impressio seu participatio virtualis divinæ scientiæ, quantum ad certitudinem, cujus fides est formalis expressio seu participatio.

B Obijciunt secundo: illa scientia est supernaturalis quantum ad speciem, subindeque quantum ad entitatem, cujus specificativum formale est supernaturale: Sed specificativum formale Theologiæ est supernaturale: Ergo & ipsa Theologia. Major patet, Minor probatur. Specificativum formale in scientiis, sunt ipsa principia, prout subsunt tali vel tali abstractioni, & prout illuminant conclusiones, quæ ex illis per discursum naturalem intellectus deducuntur: Sed principia Theologiæ sunt supernaturalia, sunt enim ipsi articuli fidei, ex quibus per discursum conclusiones Theologiæ deducuntur: Ergo specificativum formale Theologiæ, supernaturale est.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem, ad cujus probationem, concedo etiam Majorem, & distinguo Minorem. Principia Theologiæ sunt supernaturalia formaliter & reduplicativè, nego: materialiter & specificativè, concedo. Solutio patet ex supra dictis: nam, ut supra ostendimus, articuli fidei, qui sunt principia Theologiæ, non ingrediuntur demonstrationem Theologicam, nisi prout subsunt lumini & discursui naturali intellectus humani, quo mediante illuminant conclusiones Theologicas, quæ in ipsis virtualiter continentur: unde quæ talia, non sunt supernaturalia formaliter & reduplicativè, sed materialiter tantùm & præsuppositivè; subindeque ipse habitus Theologiæ, qui ab ipsis specificatur, radicaliter solum & objectivè supernaturalis est, non verò formaliter & entitativè.

Dices, lumen & discursus intellectus humani se habet solum per modum conditionis applicantis principia revelata ad conclusiones Theologicas: Ergo licet ille sit naturalis, non sequitur habitum Theologiæ esse entitativè naturalem. Consequentia patet, nam specificatio & quidditas rei sumitur ab ejus causa formali, non verò à conditione purè applicante. Antecedens verò probatur: eodem modo se habet discursus naturalis intellectus ad Theologiam, sicut præmissa naturalis in demonstratione Theologica: Sed præmissa naturalis est tantùm conditio applicans, ut supra diximus: Ergo & discursus naturalis intellectus.

E Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, nego etiam Majorem, & paritatem; præmissa enim naturalis in demonstratione Theologica, requiritur solum per accidens, & propter defectum intellectus nostri, nec est necessaria in Angelis, aut in Beatis, ut supra explicatum est: discursus verò naturalis, sive formalis, sive virtualis, pertinet ad essentiale constitutum cujuscumque scientiæ, sive Theolo-

giæ, sive scientiæ purè naturalis, cum sit illud per quod scientiæ naturales, essentialiter differunt ab habitu primorū principiorum, & Theologia à fide, quod diligenter notandum est.

71. Obijciunt tertio: illa scientia est entitativè supernaturalis, cujus certitudo est supernaturalis: Sed certitudo Theologiæ est supernaturalis: Ergo Theologia est habitus supernaturalis entitativè. Minor patet, certitudo enim quæ est major omni certitudine naturali (ut supra diximus de certitudine Theologiæ) non potest esse naturalis. Major verò suadetur: illa scientia est entitativè supernaturalis, cujus differentia essentialis est supernaturalis: Sed illa scientia cujus certitudo est supernaturalis, habet differentiam essentialem supernaturalem, cum habitus scientiæ per certitudinem essentialiter differat ab habitu opinionis: Ergo illa scientia est entitativè supernaturalis, cujus certitudo est supernaturalis.

Ad hoc argumentum, quod est palmarium apud Adversarios, distinguo Majorem: cujus certitudo est supernaturalis, formaliter & immediatè, concedo Majorem: radicaliter, originativè, & solum illativè, nego Majorem; & eadem distinctione applicata Minori, nego consequentiam. Sicut ergo Theologia non causatur immediatè à principio supernaturali, sed mediatè tantum, mediante scilicet discursu naturali intellectus humani, ex quo habet quod sit radicaliter & originativè supernaturalis, non verò formaliter & entitativè: ita non habet certitudinem formaliter & immediatè supernaturalem, sed tantum radicaliter & originativè, in quantum mediante discursu naturali, conclusiones Theologicæ resolvuntur in principia supernaturalia; sicut mediante eodem discursu ex illis principiis deducuntur; quod tamen sufficit, ut certitudo Theologiæ sit major omni certitudine naturali, quamvis non sit tanta, quanta est certitudo formaliter supernaturalis, qualis reperitur in fide.

72. Obijciunt quarto: practicum & speculativum, cum sint differentiæ divisiivæ scientiarum naturalium, non possunt adunari, seu eminenter contineri, in scientia naturali, ut diximus art. 4. Sed adunantur in Theologia, cum illa sit eminenter formaliter speculativa, & practica, ut ibidem ostendimus: Ergo Theologia non est scientia naturalis entitativè.

Confirmatur: Theologia debet esse ejusdem ordinis cum fide, cum ei subordinetur tanquam habitui primorum principiorum; & cum scientia Dei & Beatorum, cum subalternetur illi, ut art. 2. ostendimus: Sed fides, & scientia Dei, ac Beatorum, sunt habitus entitativè supernaturales: Ergo & Theologia.

Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: practicum & speculativum non possunt adunari seu eminenter contineri, in scientia naturali entitativè, si non sit supernaturalis radicaliter & objectivè, concedo Majorem. Si radicaliter & objectivè supernaturalis sit, nego Majorem. Unde ad hoc ut Theologia sit eminenter speculativa & practica, satis est, quod radicaliter & objectivè supernaturalis sit, id est quod dependeat à fide, quæ est eminenter formaliter speculativa & practica, & respiciat tanquam proprium objectum, Deum sub ratione Deitatis, qui cum sit prima veritas, & ultimus finis, est prima regula speculationis & praxis.

Ad confirmationem nego Majorem: licet

Tom. I.

A enim Theologia contineatur in fide, tanquam in semine, & sicut scientia continetur in habitu principiorum, quia tamen non acquiritur, nisi mediante discursu, qui est causa proxima & immediata illius, & aliunde effectus magis sapit naturam causæ proximæ, & immediatæ, quam remotæ & radicalis, ut supra variis exemplis declaravimus; illa non est entitativè supernaturalis, sicut fides, sed potius naturalis quoad entitatem, sicut discursus. Similiter, licet Theologia scientiæ Dei, & Beatorum subalternetur, non tamen propterea est supernaturalis, quoad entitatem; cum enim scientia subalternata sit inferior subalternanti, & ab illa dependeat, non requiritur quod sit ejusdem ordinis cum illa, sed potest esse ordinis inferioris.

Dices, scientia subalternata dicitur habitudinem ad subalternantem: Sed si Theologia sit naturalis entitativè, non poterit dicere habitudinem ad scientiam Dei & Beatorum: Ergo nec illi subalternari. Major patet, Minor probatur. Illa quæ sunt ordinis naturalis & inferioris, non possunt dicere habitudinem ad ea quæ sunt ordinis supernaturalis & superioris: Ergo si Theologia sit naturalis entitativè, non poterit dicere habitudinem ad scientiam Dei & Beatorum.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem, ad cujus probationem sciendum, quod illa quæ sunt ordinis naturalis & inferioris, non possunt dicere habitudinem ad ea quæ sunt ordinis supernaturalis, & superioris, si ab aliquo habitu, vel forma talis ordinis non dependeant, nec resultent; secus verò si ab illa dependeant, aut resultent. Exemplum habemus in illo qui postquam diu sese in actibus charitatis exercuit, incidit in peccatum mortale, per quod amittit habitum charitatis: in eo enim remanet dispositio quædam imperfecta, ad eliciendos actus charitatis, similes illis quos exercebat, dum erat in gratia; quæ dispositio, licet sit naturalis, dicit tamen ordinem ad præcedentes actus charitatis, ex quibus remansit & resultavit. Ita similiter, licet Theologia sit habitus ordinis naturalis, quantum ad substantiam & entitatem; quia tamen dependet à fide, & à scientia beata, in certitudine, vel evidentia suorum principiorum, dicit habitudinem ad illas, quamvis ad ordinem supernaturalem pertineant.

ARTICVLVS VII.

An Theologia sit sapientia?

74. Notandum primò: sapientiam aliam esse infusam, quæ est donum Spiritus sancti, & quæ importat quandam reformationem iudicij circa divina conspicienda & consulenda, secundum quandam connaturalitatem ad res divinas procedentem ex charitate quæ nos unit Deo. Aliam acquisitam, quæ est una ex quinque virtutibus intellectualibus enumeratis ab Aristotele 6. Ethic. cap. 4. quæ habet iudicare de rebus per altissimam causam, ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 66. art. 5.

Notandum secundò ex eodem S. Doctore ibidem quæst. 57. art. 2. ad 1. quod sapientia acquisita, de qua solum hinc agimus, est quædam scientia, in quantum habet id quod est commune omnibus scientiis, ut scilicet ex propriis conclusiones demonstret: sed quia habet ali-

C ij

quid proprium supra alias scientias, in quantum scilicet de omnibus iudicat, non solum quantum ad conclusiones, sed etiam quantum ad prima principia, ideo habet rationem perfectioris virtutis, quam scientia. Ex quo sequitur quod sapientia & scientia non differant, tanquam duæ species oppositæ, sed solum tanquam species perfectior ab imperfectiori intra idem genus. Unde scientia sumpta pro habitu per demonstrationem acquisito, diuiditur in sapientiam, & scientiam: ita ut sapientia sit scientia per causam altissimam, scientia verò communiter dicta, & ut distinguitur à sapientia, sit cognitio per causas inferiores.

Notandum tertio: quod quando Aristoteles, lib. 1. magnorum moralium cap. 39. ait sapientiam ex intellectu & scientia constitui, non intendit sapientiam esse habitum compositum ex scientia & habitu primorum principiorum, ut malè hic interpretatur Molina. Vel etiam illam esse unicum simplicem habitum, potestate continentem scientiam & habitum primorum principiorum, eo modo quo anima rationalis continet sensitivam & vegetativam, ut existimant Nazarius hic & Caietanus 1. 2. qu. 57. art. 2. Ratio est primò, quia Metaphysica est vera sapientia, ut concedunt omnes, & tamen continetur intra genus scientiæ, ut constat ex 1. Metaphysicæ. Secundo, quia iuxta hos modos dicendi, non saluatur numerus quinarium virtutum intellectualium, ab Aristotele, & D. Thoma traditus, & communiter approbatus. Tertio, habitus ille simplex potestate continens scientiam & habitum primorum principiorum, videtur impossibilis: vel enim esset à natura comparatus; & hoc non, aliàs omnes essent naturaliter sapientes: vel proprijs actibus; & quæritur, quibus non per actus habitus primorum principiorum, quia illi non generant, nisi similem habitum: neque per demonstrationem, quia iam esset scientia; neque per actus scientiæ & habitus primorum principiorum, quia cum illi habitus concurrant ferè semper ad faciendam demonstrationem, iam per quamlibet demonstrationem posset generari tertius habitus, potestate utrumque continens, quod vix est intelligibile. Quamvis ergo sapientia aliqua, nempe sapientia Dei & Beatorum, eminenter formaliter contineat rationem intellectus & scientiæ, ut dicemus in Tractatu de scientia Dei, id tamen nulli sapientiæ purè humanæ & acquisitæ conuenire potest. Unde quando Aristoteles docet, sapientiam continere scientiam, & habitum primorum principiorum, hoc non est intelligendum de continentia formali, sed tantum de virtuali: illa enim dicitur utrumque habitum continere, quia habet duo officia omnino diuersa in primis enim deducit conclusiones ex primis principijs demonstrabilibus, & hoc est illi commune cum alijs scientijs; deinde versatur circa prima principia, multis modis: primò explicando illa per terminos uniuersales; secundo defendendo illa contra proteruos, & etiam probando per reductionem ad impossibile; tertio explicando proprietates illorum, ut quod non possint demonstrari, quod conuincant intellectum, nec possint negari perceptis terminis, &c. His præsuppositis.

75. Dico, Theologiam nostram verè & propriè esse sapientiam. Ita D. Thomas hic art. 6. & communiter Theologi cum illo.

A Probatur primò: sapientia nihil aliud est quam perfecta scientia, ut constat ex dictis annotatione 2. & expressè docet D. Thomas super Boëtium qu. 2. qua de causa ab Aristotele, omnium scientiarum Regina & Dea appellatur: Sed Theologia est scientiarum omnium Architectonica, & suprema, ac veluti aliarum scientiarum Dea & Regina, ut constabit ex infra dicendis: Ergo est verè & propriè sapientia.

Probatur secundo: in hoc differt sapientia à scientia communiter dicta, quod illa est cognitio rei per causam, non quamcumque, sed altissimam: unde in genere edificij, artifex qui disponit formam domus, dicitur sapiens, & Architector, respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides; & in ordine morali, vir prudens qui ordinat suos actus in ultimum finem, vocatur sapiens: Atqui Theologia iudicat de rebus per altissimam omnium causam, nempe Deum, quem contemplatur sub lumine diuinæ revelationis, quæ magis est certa & infallibilis, quam lumen naturale primorum principiorum: Ergo illa potiori iure est sapientia, quam Metaphysica, quæ Deum considerat ut cognoscibilem ex creaturis, & solo lumine naturali intellectus. Ex quo

Inferes primò: quod sicut sapientia versatur non solum circa conclusiones, quas deducit ex principijs, sed etiam circa ipsa principia, quæ explicat & defendit contra negantes, ita &

C Theologia duo illa munia exercet: non solum enim infert conclusiones ex articulis fidei, sed etiam illos explicat, & ostendit illorum credibilitatem, ac dissolvit sophismata, & argumenta, quæ Hæretici vel Infideles contra illos proponunt: non quidem euidenter positivè (hoc enim est impossibile, cum veritas Mysteriorum fidei non possit euidenter ostendi) sed euidenter tantum negativè: id est, demonstrando talia argumenta non euidenter convincere, sed esse solubilia: v. g. quando Hæreticus arguit contra Mysterium Trinitatis, hoc modo: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. Sed Pater & Filius sunt idem in essentia diuina: Ergo identificantur inter se.* Theologia soluit illud argumentum euidenter negativè, dicendo quod quamvis sit evidens in rebus finitis & creatis, ea quæ sunt eadem uni tertio, identificari inter se; non tamen in ente infinito, & fecundo, quod potest esse communicabile pluribus.

Inferes secundo: quod sicut sapientia iudicat de omnibus: iuxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 2. *Spiritualis homo iudicat omnia*, ita & Theologia, cum sit vera sapientia, iudicat de principijs, & conclusionibus omnium aliarum scientiarum. Ut enim inquit S. Doctor hic art. 6. ad 2. *Quicquid in alijs scientijs invenitur veritatis huius scientiæ repugnans, totum ab ea condemnatur ut falsum: unde dicitur 2. Corinth. 10. Consilia destruentes, & omnem altitudinem ex tollentem se adversus scientiam Dei.* Quare Theologia est veluti Lydius lapis, ex cuius contactu verum à falso, purum ab impuro, & sincera doctrina, à vitiosa & adulterata discernitur.

E Inferes tertio: quod sicut sapientis est non solum iudicare, sed etiam ordinare, ut dicit Philosophus: ita etiam Theologia, non solum iudicat de principijs aliarum scientiarum, sed etiam illas ordinat ad finem; ejus enim est ordinare ad finem, cuius est respicere ipsum finem: Theologia autem considerat finem ultimum nostrarum

actionum, nempe Deum, & beatitudinem: Ergo illius est, alias scientias ad illum dirigere & ordinare.

77. Obijcies primò: nostra Theologia est verè & propriè scientia, vt supra ostensum est: Ergo non est propriè sapientia. Probatur consequentia, nam sapientia & scientia condistinguntur in genere virtutum intellectualium, sicut duæ species dividentes aliquod genus: ut patet ex Aristotele 6. Ethic. cap. 4. & 8. ubi dividit virtutem intellectualem, in intellectum, sapientiam, scientiam, artem, & prudentiam, Igitur non potest eadem virtus intellectualis, simul esse sapientia & scientia: sicut nec idem animal simul homo & equus.

Respondeo ex D. Thoma Opusculo 70. quæst. 2. art. 2. ad 1. *Quod sapientia non dividitur contra scientiam, sicut oppositum contra oppositum, sed quia se habet ex additione ad scientiam. Est enim sapientia, vt dicit Philosophus in 6. Ethic. caput omnium scientiarum, regulans omnes alias, inquantum de altissimis principijs est: propter quod etiam Dea scientiarum dicitur 1. Metaphysica.* Sicut ergo non repugnat, quod eadem persona simul sit homo & Rex: ita neque quod unus & idem habitus, simul habeat rationem scientiæ, & sapientiæ.

78. Obijcies secundò: sapientia est maxima inter virtutes intellectuales, & altior ac nobilior ipso etiam habitu primorum principiorum, vt colligitur ex Aristotele 2. Metaphyl. cap. 1. & ex D. Thoma 1. 2. qu. 57. art. 2. ad 2. Sed Theologia nostra non est maxima inter virtutes intellectuales, neque altior ac perfectior fide, quæ est habitus principiorum ejus: nam fides est habitus infusus, & intrinsecè supernaturalis: Theologia verò est habitus acquisitus, & intrinsecè naturalis, ut supra ostensum est: Ergo Theologia non est verè & propriè sapientia.

Respondetur quod sapientia est maxima inter virtutes intellectuales, & altior ac nobilior habitù primorum principiorum, non simpliciter, sed secundùm quid: quatenus scilicet ordinat & iudicat de omnibus, etiam de primis principijs, non quidem ea demonstrando, sed explicando per terminos uniuersales, ac defendendo contra proteruos. Et in hoc sensu, Theologia potest dici, secundùm quid altior & nobilior fide, quatenus ejus articulos explicat, tuetur, ac defendit: Ut enim dicit Augustinus 14. de Trinit. cap. 1. *Hæc est scientia, quæ fides saluberrima gignitur, nutritur, roboratur, & defenditur.*

ARTICVLVS VIII.

An Theologia sit argumentatiua, & ex quibus locis sua argumenta depromat?

79. **D**ico primò: Theologiam esse argumentatiuam. Ita D. Thomas hîc art. 8.

Probatur primò ex Apost. 2. ad Timoth. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, &c.*

Probatur secundò: Theologia est vera scientia, ut supra ostendimus: Sed omnis vera scientia est argumentatiua, cum ex proprijs principijs deducat varias conclusiones de suo objecto, demonstrando ejus proprietates: Ergo Theologia est argumentatiua.

Probatur tertio: nam in Scriptura Christus Dominus, Theologorum Princeps, sæpe legitur

A contra Phariseos argumentatus, ut constat ex Matth. 19. ubi probat matrimonium esse indissolubile, ex illo Genesis 2. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ.* Unde concludit: *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et cap. 22. ex illo Psalmi 109. *Dixit Dominus Domino meo, probat Messiam non esse purum hominem, nec solum filium David, sed etiam Deum: cum David ipsum vocet Dominum; quod nomen Pharisei concedebant esse proprium Dei.* Similiter etiam Apostoli sæpè fuisse argumentati leguntur. Ut enim notat D. Thomas hîc art. 8. Apostolus 1. ad Corinth. 15. probat futuram esse resurrectionem omnium, quia Christus resurrexit: cuius rationis vis in hoc consistit, quod non sit maior difficultas respectu Dei, cur multi resurgant, potius quam unus.

B Dico secundò: Theologiam ex decem locis suis argumenta eruere. Conclusio indiget solum explanatione.

Locus ergo Theologicus est sedes quedam, siue caput, unde argumenta Theologica desumuntur: cum enim Theologia, ut iam ostendimus, sit argumentatiua; debent esse determinata capita, unde ejus argumenta eruantur. Sicut in Topicis, ab Aristotele plura loca communia designantur, ex quibus omnes scientiæ possunt plura argumenta depromere. Decem autem solent in Theologia enumerari, ex quibus aliqui sunt necessarii, aliqui tantùm probabiles; aliqui proprii, alij verò extranei: de quibus disertè, & fidelissimè disserunt Magister Cano in libro de locis Theologicis, & Bannes super art. 8. hujus quæst. & 2. 2. quæst. 1. art. 10.

Igitur primus locus unde sumitur irrefragabile argumentum à Theologo, est Scriptura diuina, quæ tunc habetur pro Canonica, quando sic ab Ecclesia declarata est: sicut declaravit Concilium Tridentinum sess. 4. qui sint libri Canonici,

Secundus locus sumitur ex traditionibus Apostolicis, de quibus idem Concilium eadem sessione, sic definit: *Sacrosancta Synodus, &c. omnes libros tam veteris quam noui Testamenti (cum utriusque unus Deus sit auctor) nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, vel tanquam ore tenus à Christo, vel à Spiritu Sancto dictatas, & continuâ successione in Ecclesia Catholica conseruatas, pari pietatis affectu & reuerentiâ suscipit, ac reueratur.* De his videri possunt Bellarminus de verbo Dei non scripto, lib. 4. Cano lib. 3. de locis, & Bannes 2. 2. quæst. 1. art. 10.

D Tertius locus est consuetudo Ecclesiæ, quæ in omnibus maximè æmulanda est, vt docet S. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 12. his verbis, *Maximè habet auctoritatem Ecclesia consuetudo, quæ semper est in omnibus æmulanda, quia & ipse doctrina Catholicorum Doctorum, ab Ecclesia auctoritatem habet. Unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati Augustini, vel Hieronymi, vel cuiuscumque Doctoris.*

E Quartus locus est ex Concilijs Generalibus; approbatis à Romano Pontifice, de quo Caietanus in opusculis tractatu 1. Victoria relectione 4. & Bannes 2. 2. quæst. 1. art. 10.

Quintus est ex declarationibus Romanorum Pontificum, & eorum auctoritate, quæ tanta est, vt illa sola proualeat auctoritati omnium aliorum Episcoporum & Doctorum, vt constat in Stephano Papa primo: cum enim ejus tempo-

re omnes ferè Episcopi & Doctores, cum D. Cypriano assererent, baptizatos ab Hæreticis, esse rebaptizandos: Beatus Stephanus eis assentiri noluit, sed cum alijs paucis, quorum sententia postea prævaluit, contrarium definivit. Unde de eo agens Baronijs, anno Christi 258. ait: *Tunc plane enituit, quanta in Petri successore esset auctoritas: cum nullis ferè armis, quam majorum traditione vallatus, omnem Orientalium & Occidentalium impetum sustinuit Episcoporum.*

Ista ergo quinque loca faciunt probationem irrefragabilem, quia præbent principia certa de fide, & prima duo loca se habent tanquam norma ipsa & regula circa res fidei; alia verò tria, tanquam iudex, quò discernitur quid sit tenendum de fide: eò quod Ecclesia, Concilia, & Pontifices, habeant potestatem determinandi res fidei.

Præter hæc quinque loca, ex quibus argumenta certa & infallibilia deducuntur, alia quinque enumerari solent, ex quibus argumenta quædam probabilia erui possunt. Sicut enim in qualibet scientia, præter demonstrationes deductas ex principijs necessarijs, plura sunt argumenta probabilia, quæ ad illam indirectè tantum pertinent, ita & in Theologia. Hæc autem sunt, auctoritas SS. Patrum, auctoritas Theologorum, & Juris Pontificij peritorum, ratio naturalis, auctoritas Philosophorum, & denique historia humana: de quibus omnibus videri possunt Auctores supra citati.

Solum advertendum est, quod licet auctoritas Sanctorum Patrum, & Theologorum Scholasticorum, secundum se faciat argumentum solum probabile, ex alijs tamen adjunctis, etiam potest facere argumentum infallibile. Si enim illi confirmant suas sententias auctoritate Scripturæ, & illis applicent regulas fidei: vel si auctoritas Patrum & Scholasticorum, concors sit circa aliquid, quod in materia fidei vel morum grave est, communiter reputatur tanquam approbatum ab Ecclesia, & facit argumentum infallibile: siquidem major & eminentior pars Ecclesiæ, sunt ipsi Patres, & Doctores; nec ipsi sic concordant, nisi quia Ecclesia virtualiter ita approbat, vel definit, vel ex Scriptura deducitur.

ARTICVLVS IX.

An Scriptura convenienter utatur metaphoris, & sub una littera plures sensus contineat?

Cum auctoritas Scripturæ, præcipuus sit locus, quò Theologia utitur ad probandas suas conclusiones, D. Thomas postquam art. 8. ad 2. decem locos Theologicos, jam expositos, enumeravit, & explicavit: art. 9. quærit, an Sacra Scriptura debeat uti metaphoris? & art. 10. an sub una littera habeat plures sensus? Quæ duo breviter hîc expediemus, hæc enim magis pertinent ad Scripturæ Interpretes, quam ad Theologos, & magis ad Theologiam positivam, quam ad scholasticam, spectant.

Dico ergo primò: convenientissimè Scriptura utitur metaphoris seu similitudinibus. Ita D. Thomas hîc art. 9.

Pro intelligentia hujus conclusionis, sciendum est, quod metaphora est translatio alicujus vocis à propriâ ad impropriam significationem: unde illæ omnes locutiones metaphorice nuncupantur, in quibus nomen significat unum propriè, & accommodatur alteri quod non significat pro-

priè, sed per quandam similitudinem, vel comparisonem, seu translationem. Sicut dicitur Deus ignis consumens, propter charitatis ardorem: Christus vocatur leo, propter fortitudinem; agnus, propter mansuetudinem; vitis, propter influxum gratiæ in justos, tanquam in palmites in ipso radicatos, eique per charitatem conjunctos. Hoc præmissò,

Probatur primò conclusio ratione D. Thomæ, quæ ad duo capita reducit. Primum se tenet ex parte nostra: *Deus enim (inquit) omnibus providet secundum quod competit eorum natura: est autem naturale homini, ut per sensibilia ad intelligibilia veniat, quia omnis nostra cognitio à sensu initium habet.* Unde Dionysius cap. 1. cœlestis Hierarchiæ: *Impossibile est nobis aliter lucere divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumvolutum.*

Confirmatur ex eodem S. Doctore in 1. dist. 34. quaest. 1. art. 1. Cum in homine duplex sit pars cognoscitiva, scilicet intellectiva & sensitiva, ad divinam providentiam pertinet, ut utraque, secundum quod possibile est, ad divina reducat: Ergo conveniens est, ut sicut Scriptura, spiritualia nobis tradendo, partem intellectivam perficit; ita sensitivam perficiat, utendo figuris rerum corporalium, quæ sensitiva parte capi possunt.

Secundum caput ex quo D. Thomas sumit convenientiam utendi metaphoris in Scriptura Sacra, sumitur ex parte ipsius Scripturæ: pertinet enim ad ejus majestatem, loqui in mysterio & sacramento, res ita altas & sublimes, quales sunt articuli nostræ fidei, qui in ea continentur. Item profunda fidei occultanda sunt Infidelibus, ne ea irrideant (iuxta illud Matth. 7. *Nolite Sanctum dare canibus*) & simplicibus, ne ex illis errandi occasionem sumant.

Præterea (vt discurret S. Doctore loco citatò) de Deo veriùs cognoscimus quod non est, quam quod est, ut dicit Dionysius: unde cum hæc corporea magis à Deo distent, quam spiritualia, modus convenientissimus significandi divina, est per metaphoras & similitudines rerum corporalium.

Denique ut ait Augustinus: *Quædam modum multa per vitrum aut succin pellucet incunctius, ita magis delectat veritas, per imagines & symbola collucens.* Quare Christus hominum Salvator & Magister, multa in parabolis locutus est: imò ut dicit Scriptura, *non nisi in parabolis loquebatur.* Unde Chrysologus, *Si dicta vel facta Christi passim carnalibus sensibus subijcerentur, torpesceret animus, mens vacaret, dormiret ingenium, cor tabesceret, extingueretur quidquid humani vigoris est & calor.* Quare varijs Christus suis parabolis proposuit: sicut enim in lapide friget ignis, latet ignis in ferro, ipse tamen ignis, ferri ac lapidis collisione flammatur; sic obscurum verbum, verbi ac sensus collatione resplendet. Et inc est quod doctrinam suam Christus parabolis velat, tegit figuris, sacramentis operit, reddit obscuram mysterij. Item Propheta sæpissimè metaphoris & parabolis usi sunt, juxta illud Osæ cap. 12. *Ego visionem multiplicavi eis, & in manibus Prophetarum assimilatus sum.* Et de viro sapiente dicitur Ecclesiastici 39. *Occulta pro verbiorum exquiret, & in versutias parabolarum simul introibit; ipseque Salomon hominum sapientissimus, librum Parabolarum composuit: Unde de eo dicitur Ecclesiastici 12. Cum esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit*

Epist. 119.

Serm. 96.

docuit

docuit populum, & enarravit quæ fecerat, & in vestigijs composuit parabolas multas.

84. Dices, Theologia in sui cognitione procedit per descensum à Deo ad creaturas: unde prius agit de Deo, ejusque attributis, & relationibus, quam de Angelis, & alijs creaturis, quæ ab ipso ut primo principio processerunt: Ergo cum metaphora procedant per ascensum à corporeis ad spiritualia, & à creaturis ad Deum, non est conveniens Theologiam, vel Sacram Scripturam, uti metaphoris.

Respondetur quod licet Theologia, in cognitione iudicativa procedat per descensum Dei ad creaturas; quia tamen in apprehensiva, ascendit à creaturis ad Deum, juxta illud Apostoli ad Roman. 1. *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur* &c. ideo Theologia, & Scriptura Sacra, convenienter utuntur metaphoris & similitudinibus rerum corporalium, ut per eas melius homines possint apprehendere, & concipere res divinas & supernaturales, quæ non apprehenduntur à nobis, nisi per similitudines rerum corporalium, & per species à rebus sensibilibus acceptas.

85. Dico secundo: duplicem esse sensum Scripturæ, unum historicum seu litteralem, & alterum spirituales sive mysticum; & hunc tres alios continere, nempe Allegoricum, Moralem, & Anagogicum. Ita D. Thomas hic art. 10. ubi hac ratione probat primam partem nostræ conclusionis. *Author (inquit) Sacre Scripturæ est Deus, in cuius potestate est, ut non solum voces ad significandum accommodet, quod homo facere potest, sed etiam res ipsas. Et ideo cum in omnibus scientijs voces significant, hoc habet proprium ista scientia, quod ipse res significata per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, quæ voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est historicus, vel litteralis: illa verò significatio, quæ res significatæ per voces, iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super litteralem fundatur, & eum supponit.*

86. Secunda etiam pars, quæ asserit sensum spirituales, sive mysticum, tres alios continere, nempe Allegoricum, Moralem, & Anagogicum, sic probatur ab eodem S. Doctore ibidem: *Sicut enim dicit Apostolus, lex vetus figura fuit nove legis, & ipsa nova lex, ut dicit Dionysius, est figura futura gloriæ. In nova etiam lege, quæ in capite sunt gesta, eorum sunt figura quæ nos agere debemus. Secundum ergo quod ea quæ sunt veteris legis, significant quæ sunt nove legis, est sensus allegoricus. Secundum verò quod ea quæ in Christo sunt facta, vel in his quæ Christum significant, sunt signa eorum quæ nos agere debemus, est sensus moralis. Prout verò significant ea quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus: id est sublimis, & sursum ducens intelligentiam: quæ omnia his versibus explicantur.*

Littera gesta docet, quid credas Allegoria.

Moralis quid agas, quæ tendas Anagogia.

87. Hac ergo vox Hierusalem v. 6. designat ad litteram præcipuam urbem Palestine, allegoricè Ecclesiam militantem, moraliter animam iustam & sanctam, & anagogicè Ecclesiam gloriosam & triumphantem. Similiter illud Psalmi 86. *Fundamenta ejus in montibus sanctis*, ad litteram exponi potest de Civitate Hierusalem: allegoricè, de Ecclesia; moraliter, de mente forti; & anagogicè, de æterna ac cœlesti patria.

Tom. I.

A Hos autem quatuor sensus in Sacris Scripturis latere, certum est de fide. De litterali patet, de allegorico, probatur ex illo Apostoli ad Galat.

4. Scriptum est enim quod Abraham duos filios habuit &c. quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta. Et 1. ad Corinth. 9. *Scriptum est in lege Moysi, non alligabis bovi trituranti: nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos utique hoc dicit?* Ubi apertè docet Paulus illud Genesis 6. *Abraham habuit duos filios*, duplicem sensum habere: alterum de Isaac & Ismaele, qui litteralis est: alium verò spirituales & allegoricum, de duobus Testamentis.

Item illud Deuteronomij 25. *Non alligabis os bovi trituranti*; præter sensum litteralem notissimum, docet Apostolus alium continere spirituales, & mysticum, & posse intelligi de Prædicatoribus Evangelij, quibus esse à fidelibus necessaria ad vitam ministranda, significatur. Idem dici potest de illo Exodi 12. *Os non comminuetis ex eo*, & de illo Osee 11. *Ex Agypto vocavi filium meum.* Primum namque de Agno Paschali litteraliter intelligitur; secundum verò de populo Israëlitico, & utrumque spiritualiter de Christo, in quo illa esse impleta, docent Evangelistæ, ut constat de primo Ioan. 19. versu 36. & de secundo Matthæi 2. versu 15. De sensu verò morali, omnes consentiunt inveniri in sacris litteris, & constat ex illo quod dicit Apostolus de antiquis Patribus, omnia illis in figura contigisse: id est in exemplum nostrum; & in nostram instructionem, & correctionem, ut interpretantur Doctores. Denique quantum ad sensum anagogicum, colligitur ex eodem Apostolo ad Hebræos 9. ubi docet Tabernaculum illud manufactum, exemplar fuisse Tabernaculi æterni, in quod Christus per proprium sanguinem introivit.

C Quæres primò, An quilibet locus Scripturæ, hos quatuor sensus contineat?

88. Respondeo negativè cum D. Thoma quodlibeto 7. art. 15. ubi ait, *Dicendum quod hi quatuor sensus non attribuuntur Sacre Scripturæ, ut in qualibet ejus parte sit istis quatuor sensibus exponenda: sed quandoque istis quatuor, quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque uno tantum &c.*

D Quæres secundo, quis horum sensuum sit potior, & à Deo magis intentus, litteralisne, an spiritualis?

Respondeo quod licet sensus litteralis potior sit, & certior, quoad nos, quam spiritualis, quia tantum ex sensu litterali certum depromitur argumentum: quando tamen sensus litteralis, simul habet conjunctum sensum mysticum (ut sæpe accidit) tunc inferior est dignitate, quam spiritualis: sensus enim spiritualis, ut dicit Origenes, est sicut animus, litteralis verò sicut corpus; unde dicit Apostolus, *Littera occidit, spiritus autem vivificat.* Idem colligitur ex eodem Apostolo supra citato, ubi explicans illud Deuteronomij 25. *Non alligabis os bovi trituranti*, subdit, *Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos utique hoc dicit?* Quibus verbis significat, sensum præcipuè intentum à Deo, non esse litteralem, & spectantem ad curam quam Deus habeat de illis animalibus; sed spirituales, & mysticum, ac pertinentem ad Ecclesiæ Prædicatoribus, quibus à fidelibus necessaria ad vitam ministranda esse, declarare intendit. Unde cum D. Thomas hic ait, quod *sensus litteralis est quem*

D

1. Re- gum 20.
author intendit, intelligendus est, primò & proximè: per eum tamen mox sensus spiritalis intentus est, & quandoque magis quam litteralis. Non secùs ac cùm Ionathas dixit puero suo, *Ece ibi est sagitta porro ultra te*. Licet proximè intenderet, ut puer tolleret sagittam, qua ultra eum iacta fuerat: magis tamen intendebat, ut David illis verbis admonitus, fugiendum sibi esse intelligeret, ne à Saùle caperetur.

Quæres tertio, an idem locus Scripturæ possit plures sensus litterales habere?

Respondeo affirmativè, cum D. Thoma hinc in fine corporis articuli, ubi sic ait: *Quia sensus litteralis est quem author intendit: author autem Sacre Scripturæ Deus est, qui omnia simul sub intellectu comprehendit, non est inconveniens, ut dicit Augustinus 12. Confessi etiam secundùm litteralem sensum, in una littera scripturæ plures sint sensus*. Quod scripturæ Interpretes pluribus exemplis declarant: duo tantùm hinc sufficient. Primum sumitur ex illo Psalmi 2. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te*, quod de aeterna nativitate Christi intelligitur à Paulo ad Hebræos 1. de Resurrectione autem Christi intelligitur ab eodem Actor. 13. & potest etiam intelligi de nativitate temporali ex Beata Virgine: certum est autem quod Paulus, cùm in illis locis disputaret contra Iudæos, non nisi in sensu litterali locum istum intelligebat, alioquin ejus probatio non fuisset efficax. Secundum Exemplum petitur ex illo Osee 12. *Ex Aegypto vocavi filium meum*, qui ad litteram non tam de populo Israëlito, quam de Christo intelligitur, ut videri potest apud Scripturæ Interpretes.

ARTICVLVS X.

Vtrum præter Philosophicas Disciplinas, necessaria sit hominibus, doctrina alia Supernaturalis, ac divinitus inspirata?

89. **A**FFIRMAT D. Thomas art. 1. hujus quaestionis, idque probat duplici ratione. Prima est: cùm homo ordinetur ad Deum tanquam ad finem supernaturalem, & totius naturæ creatæ vires excedentem, indiget aliquâ cognitione supernaturali, quæ illum dirigat ad hujusmodi finem consequendum, subindeque doctrinâ aliquâ supernaturali, ac divinitus inspiratâ. Secunda petitur ex eo quod veritas de Deo, per solam rationem naturalem investigata, non nisi per longum tempus, & cum admixtione multorum errorum, homini proveniret, ut manifestum est in antiquis Philosophis: quot enim errores protulit antiqua & Pagana Philosophia? Plato innumeras ideas per se subsistentes, & à singularibus separatas finxit, Pythagoras animarum transmigrationem somniavit, Averroës ridiculam de communi intellectu sententiam excogitavit, Heraclitus rerum omnium motionem imaginatus est, Nicæus & Aristarcus, perpetuam Sphaerarum cœlestium quietem statuerunt; Democritus, Epicurus, & Anaxagoras, atomorum compositionem, Aristoteles mundi aeternitatem docuit. Denique, ut ait Tertullianus, *Plus hominibus nocuit quam profuit antiqua Philosophia, à qua hæreses omnes subornantur*.

A hæc omnium errorum genitrix, alvix, gubernatrix, ornatricis: Hæreticorum Patriarcha fuere Philosophi, de quorum ingenio omnis hæresis animatur. Ut ergo tutius & expeditius, ad ea quæ de Deo lumine naturali cognosci possunt, percipiendâ, dirigeretur humanæ mentis acies; ne dum utilissima, sed etiam simpliciter necessaria ei fuit divinæ & supernæ lucis infusio, & doctrina quædam seu scientia supernaturalis, ac divinitus inspirata, cujus fulgentissimis radiis, effusa hominum mentibus errorum tenebræ fugarentur, ipsaque veritas, omni deterfa fallarum opinionum caliginè, mundo clarissimè innotesceret.

B Caterùm gravis difficultas est, quid per doctrinam divinitus inspiratam intellexerit D. Thomas? Ratio dubitandi est, quia ut optimè arguit Caietanus, ex una parte, non videtur posse explicari Doctor Sanctus de fide: tum quia, si in primo articulo hujus quaestionis, intendisset probare necessitatem fidei, non debuisset id repetere 2. 2. quaest. 2. art. 3. ubi tamen ex professo demonstrat fidei necessitatem: tum etiam, quia in hac prima parte, valde æquivocè processisset, cùm manifestum sit, ipsum art. 2. & sequentibus agere de scientia Theologiæ, non autem de fide. Ex alia verò parte, non videtur minùs inconveniens, ipsum de scientia Theologiæ explicare, necessitatem enim doctrinæ revelatæ probat, quia homo ordinatus est ad finem supernaturalem, quem proinde oportuit hominibus per doctrinam aliquam supernaturalem manifestari; hoc enim sufficienter præfatur per fidem, nec ullatenus ad id necessaria est scientia Theologiæ, ut experientiâ constat, cùm plures idiotæ & mulieres, absque tali scientia, salutem aeternam consequantur.

C Huic dubitationi & difficultati responderet doctissimus ille Cardinalis, quem sequuntur plures ex nostris Thomistis, Sacram Doctrinam non accipi à D. Thoma in primo articulo hujus quaestionis, nec pro fide præcisè sumpta, nec pro Theologia præcisè, sed pro Sacra Doctrina ut sic, prout præcendit à fide & à Theologia, & est aliquid commune & superius ad utramque. Per quam responsonem putat utriusque partis supra relaxatâ inconvenientia devitare: sic enim primò optimè salvatur, quomodo sacra doctrina sit necessaria cuilibet homini, ut suum finem supernaturalem cognoscat; quia licet, ut supra dicebatur, hoc non videatur posse verificari de scientia Theologiæ, verificatur tamen de fide, ac proinde de sacra doctrina, quæ habet rationem generis ad fidem & Theologiam; cùm quiddam de speciebus disjunctim enuntiat, conjunctim generi possit attribui. Ex alia verò parte, non sequuntur absurda supra adducta: nō quidè prius, quia in secunda secundæ agit de sacra doctrina non in genere, sicut hinc, sed in specie, & in particulari de fide: nec posterius, quia nulla est æquivocatio incipere à sacra doctrina in genere. & postea descendere ad illam in specie, imò hæc est methodus generalis in tradendis scientiis, ut priùs incipiatur à communibus, & postea ad particularia descendatur. Hæc responso & doctrina valde probabilis est.

D Non caret etiam probabilitatè, quod dicunt Navaretæ, & Ioannes à S. Thoma, alijque ex Discipulis D. Thomæ, nempe S. Doctorem, per Sacram Doctrinam, Theologiam propriè & specificè sumptam intelligere: nam de eadem om-

nino doctrina, de qua S. Thomas art. 1. inquirat, utrum sit necessaria: articulis sequentibus quaerit, an sit scientia, sapientia, argumentativa &c. Sed hæc de sola Theologia, propriè & specificè sumpta, intelligi possunt: Ergo etiam in primo articulo, ubi agit de necessitate sacræ doctrinæ, per sacram doctrinam intelligit Theologiam propriè & specificè sumptam, non verò sacram doctrinam in communi, abstrahentem à fide & Theologia. Ut autem rationi dubitandi in contrarium supra adductæ satisfiat.

Observandum est, aliud esse Theologiam omnibus hominibus esse necessariam ad salutem, & aliud, necessarium esse omnes homines esse Theologos, ut salventur: sicut aliud est dicere, cuilibet in regno existenti, Princeps necessarius est, & aliud necessarium est cuilibet in regno existenti esse Regem: ad primum enim sufficit quemlibet in regno existentem, indigere gubernatione & administratione Principis, quod sicut verum esse potest, absque eo quod quilibet sit Rex, ita & potest esse verum, quod cuilibet fidei necessaria sit Theologia, quamvis non sit necessarium, quemlibet esse Theologum. Hoc supposito.

93. Ad rationem dubitandi respondetur, negando Theologiam non esse necessariam omnibus fidelibus, aut quòd fideles, sine Theologia, per solam fidem, possint sufficienter salutem æternam consequi. Ratio hujus est, quia sine Theologia impossibile est, loquendo juxta legem Dei ordinariam, conservari fidem in Ecclesia, aut quemquam ad fidem converti, vel in ea perseverare; ut enim ait Augustinus: *Per eam fides saluberrima in nobis gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur*, quod (ut interpretatur D. Thomas) intelligendum est, *per modum exterioris persuasionis*: cum enim fides sit ex auditu & prædicatione, juxta illud ad Roman. 10. *Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* rationes quibus Theologia ostendit rerum credendarum possibilitatem, credibilitatem, aut veritatem, & quibus contrarios errores impugnat, credendique impedimenta removet, plurimum conducunt, imò necessariae sunt, ut ordinario & connaturali modo, fides generetur, & nutriatur, firmaque & stabilis sit in illis qui eam susceperunt. Unde Ambrosius in illud Lucæ 5. *Laxate retia in capturam*, sic ait: *Quæ sunt Apostolorum quæ laxari iubentur retia, nisi verborum complexiones, & quasi quidam orationis sinus, & disputationum recessus, qui eos quos ceperint non amittant?*

ARTICVLVS XI.

Virum Theologia Scholastica sit utilis aut perniciofa Ecclesiæ?

94. Hanc questionem movemus, ut hæreticorum refellamus insaniam, qui adeo à Theologia Scholastica abhorrent, ut eam non solum inutilem, sed etiam perniciosam Ecclesiæ dicant. Nam Philippus Melancthon in Apologia pro Luthero, ait Lutetiæ natam esse prophanam Scholasticam, eaque admisâ, Evangelium obscuratum, ac fidem extinctam fuisse. Ipse verò Lutherus in libro contra Iacobum Latomum, Theologiam Scholasticam, nihil aliud esse dixit, nisi inscitiam veritatis, inanemque fallaciam, quam ad Colof. 2. præcauere monet Apostolus.

Tom. I.

A Et in libro de abroganda Missa, Christianas Academias, in quibus ea traditur, vocat homo impurissimus, *Anti-Christi Lupanaria*. Easdem longe antea Wiclefus appellaverat, *Castra Cainitica*. Similiter Calvinus in suis institutionibus, Theologos Scholasticos passim vocat *Asinos cornutos, bestias bipedes, & Sophistas*, & eos velò Christum texisse, atque infinita mala Christianæ reipublicæ intulisse affirmat. Nec mirum, si lupi canes, & Ecclesiæ impugatores, ejus propugnatores, & fidei Atletas atque Atlantes, tam vehementi odîo prosequantur.

Eisdem etiam Scholasticis valde infensum fuisse Iansenium, constat ex libro suo proœmiali, in quo quibuscumque potest modis, nititur eos in contemptum adducere; illos enim negligentia vel oscitantia in scriptis Sanctorum Patrum evolvendis, ignorantia crassæ in rebus fidei intelligendis, temeritatis & audacia in eisdem suo sensu explicandis, effrenata licentia in serendis quaestionibus inutilibus, de Angelorum principiis specificantibus, & individuantibus, de intelligendi speciebus, modo, duratione; de loco eorum, motu, operationibus, & similibus infinitis; aliorumque non vulgarium criminum reos facit.

Sed quis verè Catholicus, non audiat potius summos ipsos Pontifices, de Theologia Scholastica, ejusque Professoribus, ita loquentes, & universæ Ecclesiæ præscribentes: *Ad Theologica professionis studium aliqui destinentur, qui cum edocti fuerint, in Dei Ecclesia, velut splendor fulgeant firmamenti: ex quibus postmodum copia possit haberi Doctorum, qui velut stelle in perpetuas æternitates mansuri, ad iustitiam valeant plurimos erudire*. Quod statutum Honorij Papæ habetur insertum iuri Canonico, cap. *Super specula, de Magistris*. Quis etiam potius non aufertur Martinum I. in epist. ad Constantinum Imperat. dicentem: *Theologiam thûs purum & eximium, & optimi odoris esse; myrrham conservatricem bonorum, & contrariorum expultricem doctrinam*. Quis Augustinum Ipremsensem præponat Hipponensî, dicenti lib. 2. de doctrina Christiana cap. 31. *Disputationis disciplina, ad omnia genera quaestionum, quæ in litteris sanctis sunt penetranda, & dissolvenda plurimum valet: tantum ibi cavenda est libido rivandi, & puerilis quaedam ostentatio decipiendi adversarium*. Quis nesciat Theologos Scholasticos multum rempublicam Christianam juvasse, ad definiendas res fidei, & dissolvendas hæreticorum versutias & cavillationes? Quis denique ignoret in Conciliis œcumenicis, quæ post D. Thomam, Theologorum Scholasticorum Principem, congregata fuere, plurima decreta ex ejus libris fuisse desumpta; ut testatur Pius V. in Bulla quâ S.

D omnia genera quaestionum, quæ in litteris sanctis sunt penetranda, & dissolvenda plurimum valet: tantum ibi cavenda est libido rivandi, & puerilis quaedam ostentatio decipiendi adversarium. Quis nesciat Theologos Scholasticos multum rempublicam Christianam juvasse, ad definiendas res fidei, & dissolvendas hæreticorum versutias & cavillationes? Quis denique ignoret in Conciliis œcumenicis, quæ post D. Thomam, Theologorum Scholasticorum Principem, congregata fuere, plurima decreta ex ejus libris fuisse desumpta; ut testatur Pius V. in Bulla quâ S. Thomam quintum Ecclesiæ Doctorem declaravit, & refert Cardinalis Baronius in notis ad martyrologium Romanum, septima die Martij. Id etiam eleganter declaratur in oratione habita ad Patres Concilij Tridentini, quæ in actis ejusdem Concilij habetur, in ea enim dicitur: *Nulla ab ejus felici exitu Concilia, sine sacro Doctore celebrata fuisse, & ad illum velut ad Lydium lapidem, si quid ambiguitatis aut controversiæ exortum esset, communibus votis Patres Concilij voluisse referri*.

Majus aliquid narrat Didacus de Payva, Doctor Lusitanus, tomo 2. Sermonum de sanctis, ferm. 2. de S. Thoma: refert enim, ut testis oculatus, quod sessione 21. in qua statuitur do-

D ij

Erina de communione sub utraque specie, & parvulorum, visum fuit Legatis, opportunè decreto illi addi debere, tanquam rem omnibus notissimam & indubiam, Christum Dominum in ultima cœna, suos Apostolos in Sacerdotes ordinasse, illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*. Re accuratè diuque discussa, sententia illa Patrum animis iam infederat, præsto erant suffragia, cum nescio quis illorum palam testatus est, videri sibi D. Thomam sentire, Christum Dominum, verbis illis, nihil aliud ordinasse, quam quod Sacrosanctum illud Mysterium, in Passionis ejus memoriam celebraretur. Mirum! iussu Patrum affertur liber, notatur locus, discutitur, cumque varij variè eum interpretarentur, tantùm ponderis in Concilij lancem injectit sola D. Thomæ autoritas, vel etiam dubitata, ut placuerit Concilio potiùs decretum suspendere, quam aliquid definire, sensu D. Thomæ in illam rem nondum satis apertè cognitò. Dilatum ergo fuit iudicium, interimque de vera circa hoc S. Doctoris mente fuit disputatum; cumque tandem convenissent Patres in præfata assertione, nihil contra D. Thomæ sententiam definiri, sequenti sessione veritas fuit sancita. Ex quibus liquet, quam impudenter Hæretici, Theologiam Scholasticam, non solum inutilem, sed etiam perniciosam esse Ecclesiæ asseverent.

97. Neque illis faver, quod interdum SS. Patres dolent in Ecclesiam irrepsisse captiones sophisticas, ac pravum artificium Aristotelicæ artis, & hujus generis alia, velut Ægyptiacas quosdam plagas, ut loquitur Gregorius Nazianzenus, qui etiam deplorat illam disputandi de Deo rationem, quæ invaluerat ætate sua, quæque simplici & ingenua tractatione relicta, tortuosum & involutum dicendi genus invexerat. Similiterque Hieronymus non vult Evangelij Doctores humanæ ratiocinationis præsidij niti, *Quia* (inquit) *istiusmodi virga & baculus arundineus est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum transforat incumbentis*. Et Tertullianus lib. de præscript. cap. 7. *Quid Athenis* (inquit) *& Hierosolymis? Quid Academia & Ecclesiæ? Quid Hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse traderat Dominum in simplicitate cordis esse querendum*.

Hæc inquam & similia, quibus hæretici abutuntur, non obsunt, quia SS. Patres in illis locis invehuntur solum contra illos, qui perperam arte syllogistica, & humana ratiocinatione utebantur ad Christianam fidem evertendam, & decipiendos minùs eruditos aut callidos: qualem fuisse Arrium, Eunomium, Aëtium, Pelagium, Iulianum, Abailardum, & similes antiquiores hæreticos, testantur Socrates lib. 1. historiæ cap. 5. Sosomenus lib. 1. cap. 1. Epiphanius hæresi 76. Gregorius Nissenus libro 1. contra Eunom. Ambrosius in Psal. 118. Augustinus lib. 2. operis imperfecti contra Iulianum, Bernardus epist. 190. & alij. Vel solum intendunt, fidei, tanquam Principi & Domine, rectorique vitæ, ducatum: Philosophiæ verò, & humanæ ratiocinationi, famulatum duntaxat debere exhiberi, nec nisi ad fidei obsequium & subsidium, sæculares & prophanas scientias adhibendas esse: exemplò Abrahamæ, qui duplex inivit conjugium, alterum cum Sara uxore prima & præcipua, & alterum cum Agar ancilla; quarum illa divinæ sapientiæ

A typus erat, ista Philosophiæ. Et Saræ quidem amore præcipuo adhærebat, Agari verò ut ancilla duntaxat: sic enim Theologo faciendum esse, sapienter monet Clemens Alexandrinus lib. 6. stromatum, cavendumque ne ancilla nimio amore delectatus, Dominam, hoc est veram sapientiam, negligat.

ARTICULVS XII.

Præcipua Theologiæ dotes, seu prærogatiuæ, breviter exponuntur.

B CVM primus discendi ardor nobilitas sit Magistri, ut ait Ambrosius, secundus studendi stimulus, dignitas est & præstantia artis vel disciplinæ, quam quilibet cupit ediscere: unde cum in præfatione hujus libri, de laudibus D. Thomæ Præceptoris nostri Angelici, plura dixerimus, superest ut hic pauca de dignitate Theologiæ inferamus, & præcipuas ejus dotes & prærogativas, breviter exponamus; ut ex illarum contemplatione, ad amorem & studium hujus divinæ scientiæ, Lectoris animus accendatur.

Prima ergo prærogativa Theologiæ sumitur ex objecti quod contemplatur præstantia: cum enim cæteræ scientiæ, de rebus creatis disserant, Theologia Deum tanquam proprium objectum, sicut aquila Solem, respicit & considerat, terrena cuncta despiciens, & creata omnia altitudine suâ transcendens: unde illa tota divina est, & quidquid in ea tractatur, divinitatem spirat, & ad Deum spectat, vel sicut proprietas ad naturam, vel sicut effectus ad causam, vel tanquam medium ad finem, ut ex supra dictis liquet.

Secunda petitur ex ratione sub qua tendit in suum objectum, quæ est veluti lux quæ cuncta de quibus disserit irradiantur, & manifestantur. Plura certè considerat Theologia, Angelos, cælos, elementa, homines, cæteraque sex dierum opera; divinæ naturæ relationes & attributa, Augustissimæ Triadis miranda, & Incarnationis secreta aperit, aliaque obscurissima fidei nostræ mysteria rimatur: sed omnia sub una ratione formalis, nimirum sub ratione divinæ veritatis, & sub lumine & radio divinæ revelationis, contemplatur. En tibi Theologiæ lucem: à luce autem omnis decor, venustas, & pulchritudo rebus accedit; ex hac syderum nitor, cæli splendor, terræ ornatus, totiusque mundi forma & venustissima species; ideoque hæc Deus primam omnium creavit, ut ex ejus radijs cuncta pulchrescerent. Vel ut dicit Hugo à S. Victore, *Primum fecit lumen, ut cætera omnia postmodum faceret in luce*.

E Tertia consistit in ejus certitudine, cum enim nedum rationis quæ falli potest, sed etiam fidei, & divinæ revelationis infallibilis, principiis ininitatur, & in ea suas conclusiones resolvat, omnium scientiarum naturalium, ipsiusque habitus primorum principiorum certitudinem transcendit, & scientiæ Dei & Beatorum firmitatem aliquo modo participat, ut antea demonstravimus. Nec obstat quod in varias & discordantes Scholas Thomistarum, Scotistarum, & Nominalium dividatur; aliterque sentiant de prædestinatione, de gratiæ efficacia, de modo concurrendi cum causis secundis, de Sacramentorum virtute & efficientia, aliisque hujusmodi questionibus, Thomistæ, aliter Scotistæ, aliter Nominales,

Orat.
26.
Orat.
34.

In cap.
10. Mai.

98.
Lib. 2.
de Vir-
ginibus.

99.

100.

101.

- aliter Neotherici; nulla enim inter eos, circa determinatos orthodoxæ veritatis articulos, pugna est, nulla discordia, nulla contentio: in hoc concinunt omnes, & solum circa problematicas quæstiones dissentiunt. Multos audivit D. Ioannes Apocal. 12. in Cælo cantantes, & citharizantes in citharis suis, unam tamen ex tot discordantibus vocibus & sonis harmoniam audivit, suavissimè modulantem. Similiter etiam, licet varij sint Doctores, qui diversa, imò aliquando contraria docere videntur, eorum tamen voces, ita inter se concordant, quantum ad ea quæ sunt fidei, ut una omnino sit vox; imò ex hac diversarum vocum dissonantia, ac disputationum discordia, suavior harmonia efficiatur.
102. Quarta: Theologia est eminenter speculativa & practica, nec solum mentem illuminat, sed etiam voluntatem accendit, & amorem spirat in corde hominis, sicut increata sapientia in sinu Patris: unde Abbas Antiochus Orat. 128. ait: *Nihil ita cor hominis ad Dei amorem inflammat, sicut Theologia: quæ verba ejus interpretes expendens, hæc addit in margine: Theologia Theophiliam ingenerat.* Illa etiam mores componit, affectus mitigat, vitia extirpat, virtutes inserit, & tandem sui studiosos ad patriam cælestem perducit. Unde merito de illa dici potest, quod libro 1. Tusculanarum quæstionum ait Tullius de Philosophia: *O vite dux (Theologia) O virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modo nos, sed omnino vita hominis sine te esse potuisset? Tu invenitæ legum, tu magistra morum ac disciplina fuisti, &c.*
103. Quinta: Theologia (ut supra ostendimus) non solum habet rationem scientiæ, sed etiam sapientiæ, id est sapientiæ scientiæ; ut enim in favo (inquit Philo Carpatius) mel & cera latent, quorum altero pascimur, altero lumen accendimus; sic in sacra doctrina, suavissimus cibus animi, & lumen insunt; per illum enim nedum de cælestibus illuminamur, sed etiam in ipsis afficimur.
104. Sexta: Theologia viatorum ejusdem est speciei cum Theologia comprehensorum, seu beatorum, nec ab illa differt, nisi ratione status viæ & patriæ, & sicut imperfectum à perfecto, ac puer à viro; unde remanet in patria, non solum quoad ornatum, sed etiam quoad exercitium, ut supra ostensum est, & satis apertè declarat Hieronymus, dum exhortans Paulinum ad Theologiæ studium, ipsum monet, eorum fructus in terra carpere, quorum radices in cælo fixæ sunt, illaque discere in terris, quorum scientia perseverat in cælo.
105. Septima: Theologia sacrum est Ecclesiæ armamentarium, ex quo Doctores Catholici, & fidei defensores erunt scuta, tela, lanceas, gladios, cæteraque bellica instrumenta, quibus hæreticorum audaciam repellunt, & omnes eorum impetus retundunt. Hæc turris David, ædificata cum propugnaculis, ex qua mille pendentes Clypei, omnis armatura fortium. Hæc Davidis funda, ex qua quinque limpidissimos lapides, id est
- A (ut explicat Cassiodorus) quinque legis libros eruunt Doctores Christiani, ut contra Catholicam veritatem insurgentes hæreticos, funditis evertant. Hæc ejusdem Davidis gladius, quò infernalis Goliath caput truncatur. Hæc inexpugnabile veritatis scutum, quò circumdatus Christianus, omnia inimicorum tela facillè repellit, & feliciter eludit. Hæc acutissima Spiritus Sancti lancea, penetrabilior omni gladio ancipiti, quæ hostes Christianæ fidei configuntur. Hæc demum est Christiana Minerva, omni ex parte armata, quæ non ex Iovis cerebro, sed ex Dei mente procedit; est enim scientiæ divinæ, veluti quedam effusio, & emanatio quædam claritatis Omnipotentis Dei, ut dicitur Sapient. 7.
- B Denique, ut præcipua Theologiæ encomia, in unum colligamus: placet hîc inferere elegantissimam Theologiæ descriptionem, quam, sub nomine Philosophiæ, habet Boëtius lib. 1. de consolat. profa 1. quam exponit noster Holcot in cap. 7. Sapientiæ. Apparuit mihi (inquit Boëtius) in lecto jacenti, mulier quædam formæ reverendæ, fulgentibus oculis, colore vivido, & inexhausti vigoris. Statura discretionis ambiguar: quia aliquando videbatur cælum pulsare capitis sui vertice, aliquando etiam ultra cælum videbatur caput elevare. Vestes habebat, quas sibi propriis manibus, indissolubili materia, subtili artificio fecerat; in quarum summitate, Littera Græca θ. Thita, in inferiori margine, Littera P. scribatur. In dextera portabat libellum, in sinistra sceptrum.
- C Solutionem ergo lepidissimæ hujus picturæ, seu potius ænigmatis, accipe à sapientissimo nostro Holcot, locò citatò. Theologia, inquit, in sexu describitur mulieris: quia sapientiæ idem officium moraliter convenit, quod naturaliter mulieri. Sicut enim mulieris officium est, virum parere, & postea ad sufficientem ætatem de semetipsa nutrire in esse naturali: ita Sapientia, virum in esse morali gignit & alit, quam ideo antiqui Philosophi matrem vocabant: natura (inquit Plato) nos genuit mortales & rudes, sed Philosophia nos genuit divinis virtutibus informatos. Oculos habet fulgentes: id est, proprium lumen habentes. Color ejus vividus, & vigor inexhaustus: quia Theologiæ veritas, demonstrationibus incorruptilibus est innixa. Cælum vertice tangit, quia cunctis naturalibus disciplinis antecellit. Vestes subtilissimæ, quibus induitur, septem sunt artes liberales, quibus tanquam ancillis utitur. In superiori parte, Litteram Græcam θ. habet, quæ proprium ejus nomen significatur. In inferiori margine Littera P. scribitur, quæ significat praxim: est enim simul speculativa & practica. In manu dextera libellum, & sinistra sceptrum gerit; quia simul instruit & regit. Liber informationem, sceptrum imperium denotat: nedum enim mentem illuminat, sed etiam voluntatem accendit, mores componit, affectus mitigat, vitia extirpat, virtutes inserit. *Illi ergo (studiose Lector) te totum dedica, dignus illa es, illa te digna.* Seneca Epist. 53.
- D
- E